

Год. IV.

Бр. XI.

ЗОРА

ЛИСТ

ЗА ЗНАЊИ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК И УПРЕДНИК

ЈОВАН ДУЧИЋ

Издаје почетком сваког мјесеца. Паноји 4—5 табака а цијена
кој је: на читаву годину 4 фор. или 9 д., за ђаке 3 фор. или 7 д.

У МОСТАРУ, 1. НОВЕМБРА 1899.

СЛАВА ДОБРОТВОРУ СРПСКЕ КЊИГЕ!

Српска је књижевност добила једнога новог великог добротвора. У четвртак 8. септембра умро је, у 55. години, у Биограду, један између првих Биоградских трговаца и грађана

ДИМИТРИЈЕ СТАМЕНКОВИЋ.

Он је био предсједник Трговачког Удружења и Биоградске Берзе, почасни члан Биоградске Трговачке Омладине, а биран је више пута и за народног посланика. Био је образован човјек, а уживао је гласа и поштовања као вриједан и частан трговац и грађанин и ван своје отаџбине. За то је и могао бити почасни члан Међународнога Музеја у Филаделфији, у Америци.

Пред своју смрт сјетио се Стаменковић српске књиге и просвјете, па им је завјештао 300.000 динара у злату. Ова задужбина зваће се *Књижевни фонд Димитрије Н. Стаменковића*. Из прихода овога

великога фонда издаваће се *књиге писане у духу српске мисли, књиге о отаџбини, вјери, моралу, истини, привреди и народном здрављу*. Два члана Академије Наука, која она избере, биће извршиоци овог завјештања. Књиге, које ће издати Стаменковићева задужбина, неће се продавати, но ће се *раздавати бесплатно ђацима*. Осим ове задужбине Стаменковић је оставио по 200 динара Друштву св. Саве, Дому сиротне дјеце и Друштву краља Дечанског, а Биоградској Трговачкој Омладини 5000 динара, Трговачком Удружењу и Биоградској Берзи по 1000 динара у сребру. Свој златни часовник с верижом и бриљантски прстен оставио је оној двојници ђака Вел. Школе, који израде најбоље темате из технике.

Димитрије Стаменковић, рођен 4. јануара 1844. године у Биограду, одрастао је и прво своје васпитање примио у дому својих примјерних

родитеља Стаменка и Анастасије. Живећи у центру српске просвјете, Димитрије је пошао на пут школовања. Послије основне школе свршио је цијелу гимназију, и ступио у Велику Школу.

Изненадна смрт оца његова Стаменка учини крупан обрт у дотадашњем животу Димитријеу. Он имађаше да се ријеша на коју ће страну: у школу, или у живот. И он изабра овај други пут. У децембру 1864. године, предузе млади Димитрије кожарску радњу свога оца. Он тада постаде трговац биоградски, коме је имену и занимању чинио част и понос, кроз пуних 35 година, до дана његове смрти. Ускоро за тим уз Димитрија стаје сваког поштовања достојни млађи му брат Светозар. Тако је постала честита кућа и трговачка фирма „Браће Стаменковића“, позната од Солуна до Хамбурга и Хавра па и мимо граница Европе, свуд, докле допираху трговачке везе ове примјерне куће.

Увеликој трговачкој радњи „Браће Стаменковића“ показао је покојни Димитрије, заједно са братом својим Светозарем да се могу водити тако велики послови и кроз толико дуго вријеме а да се никад нико не потужи; напротив, солидност трговачка у сваком погледу стајала је, и стоји беспрекорна и неприкосновена у свему нашем трговачком свијету. Димитрије Стаменковић показао је даље, да вриједан трговац, и поред своје велике радње, може поклонити сарадњу своју и другим јавним дужностима и пословима. И доиста, нема у последијње вријеме ни једног великог корисног покрета у трговачком свијету, а да не видимо на челу његову и Димитрија Стаменковића.

Трговачком Удружењу он не бјеше само формални предсједник, он у њему бјеше душа и срце. Биоградска Берза, којој је он такође први оснивалац и предсједник, нераздвојна је од имена вриједнога и мудруга Дим. Стаменковића, као и радња његова око оснивања Кланичког Друштва, Трговачкога Фонда, у који је пок. Мита улагао толико и знања и љубави.

Он је имао организаторскога талента. Он је озбиљно схватао сваку дужност своју и није ништа радио у пола. Са бујношћу и жустрином, која бјеше тако својствена његову карактеру, Дим. Стаменковић вршио је све послове и није знао за преке ни за умор. Он је схватао значај рада и труда, и био је прави апостол његов у средини угледних другова својих, којима се с правом може рећи, да су свога предводника цијенили и искрено потпомагали. Дим. Стаменковић, колико бјеше сам лично заслужан, увијек се поносио трговачким друговима својим, њиховим поштовањем и одзивом, које су му указивали неокрњено кроз толики низ година.

Суђено је било, да нам се ваља тако брзо растати са тако одличним човјеком, тако вјерним пријатељем, тако примјерним трговцем, тако ријетким устаоцем, који је за своје заслуге, у име Највишега признања, добио и носио и одличја Таковскога Крста и Светог Саве III. степена. И таковог смо ненакнадимог човјека изгубили! Какав губитак! Колика жалост! Остаје нам да се тјешимо ријетким примјером, који даје живот и рад покојников. Спомен његов живиће у дјелима и творевинама његовим. Докле је год свијести међу трговцима — а тога неће никада нестати — и њихова Удружења,

У докле је год Биоградске Берзе — а она ће вјечно трајати, заједно са полетом српског промета — живиће и име Димитрија Стаменковића, оснивача и првог предсједника и једне и друге установе. Са лика његова, који ће красити обје ове трговачке установе, нека увијек нараштаји трговачки прочитају оно што је Дим. Стаменковић вазда носио на честитом челу своје: трговачки понос и солидност, грађанску честитост и ријетку врједноћу.*

Колико је, пак, широк, поглед имао тај поштени и интелигентни трговац српски на *цео* културни напредак српскога народа, показао је у тестаменту свом, у ком је завјештао на просвјетне циљи, на књижевност српску и хуманитарне заводе српске, оне знатне своте, како смо их горе набројили.

Кад читамо у нашим јавним гласилима име каквога новoga добротвора народнога, наша је радост помућена, видимо ли да овај или онај постаје народним добротвором зато што нема од срца порода, па, да му се зар и спомен не затре, пише своје име у златну књигу народних добротвора, — јер у радост, што су опште народне прилике добиле потпору за свој развитак, мијеша нам се том приликом душевни бол, што је једна српска породица изумрла, а што, наопако по нас, бива доста често, па нам у такој прилици долази да смо више изгубили него добили. Исто тако нам је радост помућена, кад неко постаје добротвором, а ускраћује добротворство своје, својим блиским сродницима, којима би помоћ била потребна, —

* Те податке о животу и раду покојниковоу донесосмо из говора, што га је говорио с. Ж. Живановић, министар Народне Привреде, 10. септ., на опјелу у Саборној цркви Биоградској.

као да нису и они чланови народа.

И Димитрије Стаменковић није, на жалост, оставио након себе од срца порода; али је након Димитрија остало два синовца, четири синовице и два сестрића са својим родитељима, хвала Богу, у добром стању, и дај Боже сретно им било!

С тога, у жалости за тако врским јавним радником, који је још могао доста привриједити животом својим, па нам је и потребан у нашим приликама, кад смо још увијек, тако рећи, тек на почетку економског и културног подизања народног, — радујемо се његову дару, што је Стаменковић оно, што је дао на народне циљи, дао, јер је могао да да а да не оштети своје, које је, као сваки човјек, у првом реду позван да помогне. Његово ће име свијетлити међу именима највећих добротвора српског напретка.

Благо оном, који својим приватним радом и напредовањем унапређује рад и напредак опћи народни! Таки су људи за живота жива гаранција за напредак; послје смрти прелазе у бесмртност, да свијетле поколењима као узори. Таквим се у животу и на смрти својој сјајно показао Димитрије Стаменковић. Благо Србији и Српству кад их таквих има!

Придружујемо се од срца ријечима, којима је завршио свој говор други говорник над смртним остацима покојниковим, потпредсједник Српског Трговачког Удружења г. Пера И. Јовановић, пред станом Удружења и Берзом Биоградском:

Слава ти, *Димитрије Стаменковићу*, велики Србине и трговче! Нека ти је лака српска земља, коју си свом душом љубио! Бог да ти опрости!

„Бранково Коло“

ПРЕД СВЕТОСАВСКЕ БЕСЈЕДЕ

Као и сваке друге, тако и ове године, почињу се ових дана припреме за Светосавске Забаве, широм читаве домовине наше, поносне Босне и кршне Херцеговине. Разне српске општине, или пјевачке дружине, већ бирају пјесме, што ће их тада пјевати и декламовати и разне позоришне комаде, што ће их престављати... Још два мјесеца, са нешто више, па ето нам дана Светога Саве, који мора затећи све готово, спремно и уређено; а два мјесеца нису баш много за припрему, нарочито у оним мјестима, гдје се тај Србима најмилији дан мисли свечаније прославити.

Дакле у почетку тих припрема, ево нас са једним скромним предлогом, гајећи тврду вјеру, да ће свуда, гдје се српски мисли и осјећа, радо прихваћен бити.

Сваке године има мали број Светосавских Забава, које не могу проћи без томболе, или мале лутрије. То је врло паметно, јер нема тога, који није рад, да за оних 20—50 новч. што их даде за срећку или карту од томболе, добије какву ствар, која троструко, евентуално десеторо или двадестероструко вриједи, а међутим приређивачки одбор сваке те забаве, осим улазница и добровољних прилога, добије и тиме, чешће и знатнију своту новаца „у корист сиромашне школске дјече“. Рецимо да сваки одбор прода *само* стотину срећака или карата од томболе и то *само* по 30 новч. ето тридесет форинти; ствари које се добивају, нека запану 20 фор. ето опет десет форинти добитка. А ко-

лико тек може сваки одбор *више* да прода и по *скупу* цијену!

Томбола или лутрија требало би, према овоме, да се игра на *свакој* забави.

Али наше је мишљење, да ни на оним забавама, које су прије то усвојиле, неби смјеле да се добивају оне и онакве ствари као до сада н. пр. јастуци, сатови, прстенови и т. д. које доста скупо западају, а које користе само ономе ко их прода и ко их добије. Готово никоме (изузевши, можда, двије пјев. дружине) до данас, није падало на памет, да као добитке на тим лутријама и томболама *искључиво изнесе српске књиге*. Прво и прво то би томе дану највише и приличило, јер барем свуда славио Светога Саву као заштитника и покровитеља *школе и књиге*; а друго што би смо са том, на први поглед, ситницом знатно помогли нашој књижевности, нашим књижевницима и књижарима. Узмимо, да се у Босни и Херцеговини држи до стотину Светосавских Забава; нек се на свакој забави потроши *само* по 20 фор. књига, ето 2000 фор. да и не спомињемо оне забаве, на којима би сам главни добитак био у вриједности преко 20 фор. књига*... На овај начин не бисмо помагали само стране златаре и јастучаре и т. д. него, као што смо споменули, *своју* књижевност, која би постајала богатија, *своје* књижевнике, који би радије писали и *своје* књижаре, који би књижевнике боље плаћали и радије им издавали дјела. То би била једна

* Свакоме приређивачком одбору стојимо на услузи, да препоручимо, које би књиге биле најпогодније за народ. Ур.

Укорист, а друга је та, што тако јефтиним начином ширимо у народу српску књигу и помажемо, да је више заволи и, ако иначе не би читао, нагонимо га да чита.

Господо приређивачи светосавских забава! Молим вас, кад прочитате овај предлог, да о њему боље размислите и ми се надамо, да о

првом дану Св. Саве не ће бити ни једне забаве без томболе или лутрије, на којима се опет не ће ништа добивати него српске књиге*.

Мостар, октобра 1899.

Сарадник

* Добро би било, да на свакоме позиву за забаву стоје означене књиге, које се добивају, те да према томе, до године, саставимо тачан рачун: колико се књига продало.

КАД ЈА УМРЕМ . . .

Кад ја умрем, копајте ме
Врх кршна Балкана,
Моју хумку нек покрива
Облачина тамна.
Копајте ме у врх крша,
Где од створа живих
Само орли гнезда вију
И кликоћу сиви.
У том кршу каменоме
Спокојно ћу спати,
А кад дође дан слободе
На ноге ћу стати.
Кад загуде са Косова
Лазареви гласи,
Разметну се на три мора
Витешки таласи.
Грудима ћу раздерати
Облачине тамне,
Из облака дограбићу
Гром и муње пламне.
Са балканских камивала,
До српскога дана,
Моју хумку нек покрива
Облачина тамна!
Не будите кости моје,

Као силна звона,
Зазвониће песма моја
Света и гласовна.
Закликтаћу с орловима,
Полетећу летом,
Запеваћу српску славу
Над широким светом.
Запеваћу, да се небо
Руши и пролама:
„Напред, децо убојничка,
Бог је међу нама!“
И песма ће узбунити
Долине и горе,
Кршеви ће полетити
Да се уз нас боре.
И гробови ускрснули
Кад ми песму чују,
Весело ће полетети
Славни, да србују.

Запеваћу . . . Али дотле,
Нека мирно спију,
И над њима орли сури
Своја гнезда вију!

Загреб

Драгутин Ј. Илић

УЗ ПЕХАР

Муња нам пехар, песма гром,
Пучина вреле груди:
Севне ли, грмне л' снагом свом,
У дну се вихар буди,
Па диже бисер, драги кам
Што дубок талас крије:

Бисер је мисл, живи плам
На лице што нам бије,
Она је ведро као зрак
Мрак сумње њу не мори,
Младости наше то је знак
Што тајном надом гори:

Да ће нам доћи крвав дан
 Ког сужањ давно чека,
 Да у гроб сурва ропски сан
 Трулога овог века.
 Кад јекне трубе поклич свет
 И живне цветак наде,
 Покренућемо дружбе цвет
 Да крв за мисо даде. —
 Муња нам пехар, песма гром
 Пучина топле груди —

Српска Црња

Певајте, браћо, снагом свом
 Да глуха поноћ гуди.
 У глумом сну што живе век
 И пију воду само,
 А рујно вино каткад тек
 — Те људе добро знамо:
 Мудраци шупљи, људи ти
 Ступови свих врлина.
 Они су увек филистри
 Крај воде ил' крај вина!

Милета Јакшић

ПРЕЖИВЕО САМ ЖЕЉЕ РАНО...

Преживео сам жеље рано,
 Срушени су моји нади,
 А на пустом срцу само
 Остадоше горки јади.

Буктиња се моја гаси
 Што животне светли путе,
 А кроз ноћ се чују гласи
 Страховите смрти круте.

Ах, тешко је у тој ноћи
 И без вјере и без нада,
 Мрачни путе... куд ћу поћи?...
 Пустош око мене млада.

О, да ли ће звезда сјајна
 Расут' зраке с неба плава,
 Да л' ће минут' ноћ очајна
 Што ми живот помрачава?

Ил' ће олуј с голе гране
 Сухи листак откинути,
 Па кад му се следе ране
 Под снегом ће починути...

Београд

Д. Ј. Дилигријевић

ПРИЧА О СРЦУ

— балада —

(Из једне старе кронике)

Знадем једну лепу причу;
 Садржину чујте њену!
 Стар почетак: један витез
 Имао је дивну жену.

Слатко беше то створење:
 Црне очи, дуге власи;
 Све је на њој лепо било —
 Лепо било, да њу краси.

Ноћца црна — очи њене,
 Сјајне звезде — жар у њима!
 Беле груди, нежно лице
 К'о криоца анђелима.

Ал' јој витез друкчи беше:
 Замршене власи густе;
 Лице грубо, срце тврдо,
 А краве очи пусте.

Стара песма... чисто видим
 Како вам се усне смеше...
 Ту живљаше један младић,
 А још к' томе песник беше!

Сад већ знате!... милу жену
 Силно љуби песник лепи...
 Ноћ тихана... месец сјаје...
 Лице пламти, срце стрепи...

Сваке тихе летње ноћи
 Пева песник уз гитару;
 Она слуша и нестаје
 У љубавном страсном жару.

Али одзив не сме дати,
 Из груди се уздах вије...
 Једног дана оде витез,
 Да некакав бојак бије.

Опет она песма стара:
 Слатко теку лепе ноћи!
 А ко пита за витеза:
 Хоће л' доћи? кад ће доћи?!...

Тек одједном б'ану витез...
 На устима пена сива;
 Дрхте руке, очи пламте,
 А у њима ватра жива...

*

За вечером витез седи,
 Мрачне мисли сад су њему;
 Крај њег' љуба, а обоје
 Не говоре ни о чему.

„После 'ваког слатког јела,
 „Које јело боље слади?! — “
 После тога чезнула је,
 И умрла — ал' од глади!

Слуге носе разна јела, —
 И слушају госу слепо.
 Донесоше једно јело,
 Зготовљено врло лепо.

Уста витез... тмули глас му
 Зајечао страшно тада:
 „Љубо моја, невернице!
 „Ово мораш јести сада!“

Задрхтало срце жени —
 Ах, тако јој тешко било!
 Док је јела, око срца
 Нешто јој се хладно свило.

Опет витез грубим гласом...
 Уста му се злобно смеше: —
 „Ово јело, проклетнице!
 „Песниково срце беше!“

Затрепета јадна жена,
 Сузица јој паде врела:
 „Хвала — рече — бар одсала
 „Нећу јести друга јела;“

Београд

Божа С. Николајевић

А Ш И К Л И Ј Е

Бехар гелди; бејаз рухом
 Дрвеће се одијева,
 Сунце сија; сухо злато
 По земљи се разлијева.

Ашик булбул у хаз-багчи
 Румен-ружи пјесму поје,
 Открива јој севдах срца
 И љубавне јаде своје.

Мирис-лахор лаким крилом
 Грли њедра љубичице;
 Сумбул луле разавио,
 Чека пољуб лептирице.

Све севдахом живо гори,
 Љубовању све се дало,
 Али моје срце није
 Премаљеће разиграло.

Мога злата нема туна,
 Даљина га сура скрива,
 Бехар гелди! Вај, севдахим!
 У мом срцу лед се слива.

II.

На цвијетној, на обали,
 Што је Босфор валом мије,
 На тенхани серај стоји,
 Цвијеће га шарно крије.

У серају, кажу људи,
Као цв'јетак из џенета,
За љубовцу старцу паши
Даде дјеву судба клета.

Венуло је красно лане
Међ' дуварим, од сераја;
Гинуло је срце њено —
Љубавнога пуно ваја.

И кад сабах нојцу гони,
Када на тахт дан се спрема,
Из сераја, свако јутро,
Чула се је пјесма н'јема.

Пјесма, пуна боли, туге
И врелијех уздисаја,
Губила се хавом тихом
У бостаним од сераја.

А са вала сребрнијех
Са шаркије звук се вио,
И кроз кафез од пенџере
Красној дјеви долазио.

Ал' нестале једног јутра,
Татли пјесме, дјеве красне;
И замукну на валима
Звук шаркије оне јасне.

На цвијетној, на обали,
Што је Босфор валом вије,
На тенхани серај стоји,
Цвијеће га шарно крије.

Цариград

И кад акшам данак гони,
Кад се земљом мрази нижу,
Из дубине Босфорове
Двије сјенке у двор стижу.

И серајем ц'јеле ноћи,
Пуна с' туге пјесма вије,
А са пјесмом јасним звуком
Звече жице са шаркије.

III.

У руји те ноћас снихав
Бисер - грано!
Севдахом ти срце бјене
Раздрагано.

Дала си ми шефтелију
С' уснâ медни';
Ја на своје стисках груди
Струк ти чедни.

У мом топлом загрљају
Гонце раја,
Уснула си сред љубавних
Уздисаја.

Ал' када се пренух тужан
Цв'јете мио,
Кумаш - јастук страсно бијех
Обрлио.

Аман, џанум, пружи робу
Мерхамета!
Нек пољупци нису само
Руја клета! . . .

Осман А. Ђивџ

Џенет — рај. Тахт — пријесто. Хава — ваздух. Бостан — врт, башта. Кафез — решетка на прозору. Татли — сладак. Руји — сан. Шефтелија — бресква, у пренос. смис. пољубац. Гонце — ружин пупољак. Џанум — душо. Мерхамет — милост.

ПОСЛЕДЊА РУЖА

Јесење је; опале су руже,
Цветак један заостао бледи:
Грање ћути, ћуте птице, туже,
С болом немим лептирић га гледи.
И он мре самохран па се круни,
Пуно жутих под бокором листâ —
Ветрић стао, мир гробни не буну,
Само сунце над мртвацем блиста . . .

В. Кислица

М. Радовић

ЂУНДАШ

— Бранковински —

Ђундаш је велики, црн, чупав пас, чувар куће спахије драгомирског. Лика увек намргођеног; али не лаје одмах на страног човека, него најпре коракне напред неколико пута, застане, па онда грмне а онај се смрзне. Ако је странац скроман па стане, Бундаш је кавалер, неће га напасти; али му неда ни корака даље, ни напред ни назад, док не дође ко од укућана и не покаже да је странцу дозвољен приступ у кућу. Онда Бундаш оњуши странца, пропусти га проћи и лане још један пут опомињући га на пристојно понашање у кући његовог господара.

Бундаш никад није остављао кућу господареву. Он је имао обележен круг свога деловања и био је потпуно задовољан са својим положајем. Шта више, он није трпио ни да га пси суседски посећују и ако је живио у непријатељству с госпођиним ратлером Бижу, кога је увек треснуо о земљу кадгод би то могао учинити да нико не види.

Све миловање господарево састојало се у парчету шећера, што је Бундаш свако јутро добијао. — Ти си добар и веран пас, рекао би му при томе господар, па га мало почеше штапом по леђима и оде. А пред госпођу није смео изилазити, одмах би га отерала називајући га разбојником. За то је уживао милост куваричину, јер су куварице и госпође обично противних назора, а ту је милост Бундаш толико ценио, да је један пут из благодарности сопственим језиком лизао рану од убоди на куваричиној стопали. Она му је опет

толико давала да једе, да се госпођи један пут учинио као суседна Цујка, која је била скотна те се уплашила да се у њиховој кући не оштени. У осталом Цујка је личила на Бундаша, јер су деца једне матере а од два оца.

Једног дана нестане Бундаша. Тражили су га на све стране, па нигде да га нађу. Тада је госпођа увидила да је у кући сигурније било с Бундашем, а куварица је толико плакала као да је напустио Јанош кочијаш, који је у своје време био хусар и од то доба непрестано шиљио брке и намерно кривио ноге у ходу. Нема Бундаша па нема. Господар је свако јутро остављао по парче шећера на страну, али Бундаш као да је заборавио ту његову доброту. Госпођа је кривила ратлера Бижу да је он узрок што је Бундаш кућу напустио: Ти све налажеш на њега, говорила би госпођа ратлеру, а ја луда па верујем, па ето ти сад, склонио се пас од твога чуда, бојао се да ћеш му најзад и главе доћи. Ратлер није могао савити реп да се улагује, јер су му га још у раној младости осекли, него скочи госпођи у крило и стане јој лизати руке, на што би она као срдита приметила: Боље би учинио да ми не растураш кућу него што молиш за опроштај, па га опет стане миловати.

Бижу је имао обичај да по ручку изиђе на улицу. То му је било дозвољено ради спокојства госпође, која се у то време на дивану одмрала да би јој желудац сварио ручак без икаквог потреса. Стоји пред кућом па дочекује и испраћа прола-

зеће псе, који су му завидили на масној њушки и редовно је омири-савали, при чему је ратлер гордо окретао главу у страну. Стоји он тако пред кућом једног дана, па се баш на псећи начин поздравља с бирташичином Пепитом, кад се зачу урликање једног пса који призиваше у помоћ. Био је везан за сељачка кола и очајно се борио да скине оков свога робовања. Искупише се пси око њега. Пујка је лајала на сељака који је на свој начин покушавао да умири страдилника, а остали су пси само режили и кад им се дала прилика оњушили пса, што се отима, ратлер пак утрчи у кућу право куварици и стаде лајати колико је више могао, истрчавајући опет на улицу. Он је познао Бундаша по гласу, а куварица је те ноћи снала да се Бундаш вратио, па је тако и протумачила ратлерову узнемиреност те сва усплахирена отрчи Јаношу и саопшти му радосну вест. У томе се зачу господарев глас, који с улице довикиваше Јаноша, и госпођин глас која викаше: ватра, ватра! не знајући у чему је ствар.

Бундаш је био спасен. Куварица му одмах донесе толико јела да би му за три дана довољно било, и хлеба, и замешаног кукурузног брашна, и сурутке, јер су баш тога дана правили крављи сир, и гушчије кости и најзад три сарме од винове лозе што је склонила била за Јаноша; али Бундаш није могао од велике узбуђености ништа окусити. легао је код јела потрбушке наслонивши њушку на земљу, па је само уздисао. Господар баци парче шећера пред њега, па оде да умирује престрављену госпођу, а Бижу отпоче одмах саслушавати Бундаша и његовом бегству заузевши позитуру истражника, чучнуо пред њиме, на-

ћулио уши, гледа га право у очи и пажљиво све слуша.

„Плаха љубав наплата је скупа, поче Бундаш своју исповед кад је мало дошао себи. У осталом и Јанош је узрок мојој несрећи. Да ме није повео на касапницу, не бих постао авантуриста. Кад смо у касапници били, упада однекуд једна кучка, танка, висока, бела као северни медвед, и одмах шчепа јагњећи бут који држаше једна девојчица у руци. Нададоше вику на кучку, а Јанош мени заповеди да је ухватим. Пустих се за њоме као стрела; али је она тако трчала да је нису могле стићи ни мотке које бацаху попут ње, а од којих један потрефи мене баш по ребрима на левој страни. Ја се мало наносох, јаукнух неколико пута, па озлојеђен због тога пустим се још брже за белком и стигнем је иза крајних кућа. Мислио сам да ће бити хрвања због јагњећег бута. Боже сачувај! она, кучка једна, испусти бут, па леже и стаде се тако умиљавати око мене да ми срце сасвим омекша. Па поједи га, мишљах, нека те враг носи, тај бут људи и онако неће јести, и пођем нашој кући. Кад се освртах да видим растрже ли белка бут, а она гледа замном и маше репом. Зарежим мало и пођем даље, али она ме пристиже и рече: Ти си и сувише срдит на мене, а не знаш да три дана ништа јела нисам. Није ме трпила госпођа па ме дадоше стрводеру, од кога сам побегла те се сад потуцам од немила до недрага. — Кад то рече белка, ја се сегих да и мене наша госпођа не трпи, и ту ратлер мало задркта, — помислих да смо може бити једне судбине, па се сажалих на њу и лазнух је један пут по њушки. Враг би је знао, симпатична је била и некаквог примамљивог

Умириса, те се вратих с њоме буту и заједно га поједосмо, што нас је сасвим зблизило. Нисам је смео кући довести, а не могах се лако од ње раставити, тако је ласкава према мени била. Слобода је свакоме драга, а љубав је слепа, па ми на мах омрзну затворенички живот у нашој драгој кући и стадох се скитати с белком и хранити по околним ђубриштима, док ме једног дана не бегениса онај сељак, намами ме на парче хлеба и ухвати. Хвала буди Божјем промислу те је упутио сељака нашом улицом, а иначе остао бих ти ја и без белке и без наше извршене кујне во вјеки вјеков, јер ме је сељак чувао као очи

у глави. Чувај се, Бижу, искушења и буди задовољан с оним што имаш. Моју авантуру никоме не казуј. Познати су ти моји зуби, па памет у главу. А сад ме остави да једем. Да ће се све на миру свршити, сведок ми је ово парче шећера што ми га господар мало час онако љутито под нос баца“.

Белка је после тога гребала један пут кућна врата с улице, али је Бижу толико лајао на њу да је морала отићи. Бундаш се сакрио био у кујну под огњиште, и задовољан је био кад му је ратлер јавио, да је опасност прошла.

ЂЕЛИ КОЊ

— Слика из новог Тараскона —

— Иван Иванић —

Не знам зашто, али факт је, да су Пеку Ракића сматрали за „тајанствена човека“. Ја, међу тим, нисам нашао ништа тајанственог на њему. На против, он бијаше врло *отворен човек*. Волео је да носи јако исечене капуте и још исеченије прслуке, и то све у отвореној боји. Капут из начела није закопчавао ни по највећој студи, чисто демонструјући тиме против тврђења, да је он „до грше закопчан човек“. Сем тога, био је *отворен* нарочито кад зине, а то је чинио скоро непрестано, јер је држао полуотворена уста не само кад пева у цркви, већ а кад иде, и кад пише, и кад ћути, и кад спава (а спавао је врло мало и то свакад крај *отворених* прозора).

Па ипак су га сматрали за закопчана, тајанствена човека! Зашто?! То ме је питање стално мучило и ја сам почео трагати. То ми је слаба

страна, да разрешавам проблеме такве врсте и у томе послу показујем завидну истрајност. Тако је било и овом приликом.

Моја испитивања трајала су месецима. Постао сам са Пеком интиман, само да би га могао чешће, у личном додиру, проучавати. Сабрао сам све податке о његовој прошлости, а савесно забележио све, што се о њему у вароши знало и говорило. У своје писаћем столу испразнио сам две фијоке, да сместим архиву о Пеки. Ту је била маса докумената за и против његове тајанствености. За његову тајанственост говорили су искази поузданих људи: да се Пеку незна право порекло. Јер, веле, по имену треба да је Црногорац, Херцеговац или Далматинац, по презимену треба да је рођак почившег социјалисте и министра финансије Мите Ракића, дакле Шумадинац, а

по језику, управо по изговору, пунокрвни Лаза Банађанин, јер се и након толиког бављења у Русији, Француској, Шумадији, Приморју и у Србији под Турцима, није могао еманциповати од провинцијализама у говору. То је и он признавао, тврдећи с поносом, да је Војвођанин, што би наши шумадијски ексклузивисти свакад замењивали са популарном речи „Шојка“. И ја сам веровао, да је „Шојка“, јер је по урођеном српском сепаратизму сматрао да су Војвођани „Крем и елита“ српског народа, потомци старог исељеног племства, док је Србе у осталим српским земљама сматрао за потомке старих Неманићских „пријинара“, сељака. Те енунцијације чинио је он отворено, што је такође говорило за његову отвореност, а уједно утврдило, да у његову пореклу нема ничега тајанственога.

Другови су му замерали, што је, противно виртусу „шојканерском“, најрадије сâм банчио, но то је он убрзо побио изјавом, да у томе нема никакве тајанствености, јер су људи у Мађедонији, где је живео и где се све ово догађа, заборавили банчити, од како је Краљевић Марко, тај најсимпатичнији и најсавршенији весељак у српској историји, заспао на Урвини планини. Мађедонци, вели, могу и даље држати у руци „Историју српског народа“ на слици Ђ. Крстића, на којој Св. Сава благосиља све Србе, али се у банчењу исто толико разумеју, колико он у Мађедонском питању. Овај финал његове изјаве најречитије говори за његову *отвореност* и искреност.

Један јак разлог за његову тајанственост био је у томе, што се доказало и утврдило, исказима његове старе газдарице, да Пека ноћу, под перницом држи стари Сановник

Рафаила Аврамовичџа, печатан у Будиму још 1795 године, да условно верује тумачењу санова у њему, да верује у медијуме, призивање духова, да истрајно чита списе Куђетине и Симе Станојевића, једном речи да је спиритиста. Било је пакленика, који су и обзиром на његово бледо лице, упале сањалачке, управо жедне плаве очи, тврдили, да је и месечар, али то се опровргло исказима његових суседа, да се он никад ноћу није верао по *крововима* кућа, већ само по зидовима са улице, и то онда, кад је у механи заборавио кључ од капије.

И ко би вам још и даље могао ређати те безбројне разлоге за и против његове тајанствености. Доста то, да се у нашој вароши (која је, — што сад, кад хладно промислим, видим, — доста личила Додеовом Тараскону), многи повели за мном, тврдећи у глас, да Пека *није тајанствен човек*. Тако су се у брзо код нас, досад тако сложних Срба, створиле две партије, једна која је отворено тврдила, да је Пека најтајанственији Србин у вароши; друга, која је одушевљено војевала против тог тврђења, а за нетајанственост његову. Тако је Пека дошао до ретке славе, да се само о њему мислило, говорило и дебатовало у круговима обе партије: „пекиста“ и „антипекиста“. На тај начин, подељена је и наша варош на партије, које су са пуно жучи водиле партијску борбу.

Пека је све то знао и годило му је, али је успео, да у тој страсној борби очува своју непартајичност.

С тога је био још занимљивији, али баш тај његов поступак појачао је број оних, који су тврдили, да је он „тајанствен човек“. Тада су многи „пекисти“ дали изјаву, да иступају из те партије, пошто су се разуве-

Урили и да прелазе у партију „антипекиста“, начелима које ће истрајно служити. То је био наш „краљ“, али смо га ми у брзо прекужили, а партију нашу бројно појачали, када је Пека изашао из своје тајанствене резерве према женском полу, и *отворено* запресио руку једне девојке.* Али та наша победа, која нам је донела у логор „антипекиста“ и осигурала нашу бројну надмоћност у вароши, била је у ствари Пирова победа, јер је она савршено поткопала опстанак наше партије „пекиста“. Пека је баш тим својим *отвореним* поступком, који се у последицама показао као „contre — coup“ према нама, рехабилитирао партију „антипекиста“. Сад ћете видети.

* * *

Пека је био „феш“ млад човек, одевао се са пуно „chic“-а. Није био ни ружан, а врло интересантан, као што сте се већ могли уверити. Није, дакле, чудо, што су му девојку, коју је испросио, одмах и дали. Верење и прстеновање обављено је са великом помпом у кући његова будућа таста. Све је било врло весело. Пека је пиљио у младу, као неки заљубљени мачак. Ташта је била пресретна. У својој бордоплишкој тоалети ходала је по кући као поносна, али врло мршава пауница. (Госпођа ташта била је, наиме, мршава, као седам гладних година у Мисиру). И ми гости, без разлике партијског становништва, били смо раздрагани и трудили смо се уверити вереника Пеку, да и у Маћедонији, прапостојбини Краљевића Марка,

* Пека је велики поштовалац Волтера. Највише му се допада Волтерова реч: „И у животоу народâ има тренутака, када су готови на сваку глупост“. То га је довело до закључка, да и у животоу појединаца има тренутака, када су готови на сваку глупост. Под утиском тога закључка, решио се и он да учини једну глупост, како је ту прошевину своју назвао у дневнику своме.

ипак има још људи, који нису заборавили пити рујно вино, кад је спремљено добро мезе. Општа је инпресија била, да ће од Пеке и веренице његове бити сретан брачни пар.

Месец, тај стари скептик, уморен посматрањем Пекове среће, давно је ишчезао, а сунце је већ бацало своје топле зраке у салон Пекова таста, када се почесмо разилазити. Веселе се, као и свако српско весеље, завршило колосалним мамурлуком и киселом чорбом.

Такав је био зачетак Пекове среће. Ну, срећа је и Пеку доказала, да је она само једна ђудљива кокета. Та срећа претворила се ускоро у Пекову и нас „пекиста“ — несрећу.

Нама „пекистима“ упало је прво у очи, да Пеко, после прстеновања, често мења — шешире. Центрум и десно крило наше партије, конзервативно као и свугде што су центруми и десна крила, није гледало у Пековим шеширима никакве оласности. Лево крило, пак, коме сам и ја имао част припадати, било је осетљивије и скептичније. Оно је умовало по оној народној „где се дими, тамо и гори“, да мора бити неког дубљег узрока, што Пеко сваки час има — нов шешир. И није се преварило, јер је ислађење доказало, да су ти нови шешири зачетак несреће Пекове.

Јавно мњење наше вароши водило је бригу скоро искључиво о томе, *зашто Пеко има сваки час нов шешир?*

На то је питање било тешко одговорити, јер се Пеко и сувише показао „закопчан“. О новим шеширима није хтео речи приговорити. „Антипекисти“ су ликовани, закључујући и из тога, да је Пеко доиста „тајанствен човек“.

Требало је нешто предузети, али сви бесмо у недоумици — шта? Најзад репортеру Ц. паде ђенијална идеја (уверавају, да му је то прва у животу), да служавки Пекова таста, ваља купити ново одело, па ћемо све дознати. И тако бист. Из партијске касе куписмо служавки свилено одело, које јој је однео репортер Ц. и саопштио јој молбу свих „пекиста“, да нам каже, зашто Пека тако често купује нове шешире? Одговор је био поражавајући. Сазнали смо страшну тајну, која се може укратко овако описати:

Зашто, крошто, о томе кроника, управо служавка ћути, али факт је, да Пеко сваке треће или четврте вечери бије свога будућег таста. Таст, слабачак старчић, не може да се одупре Пековој снази, па се задовољава тиме да Пеку исцепа шешир.* Када му је све шешире поцепао, Пеко је морао после сваке туче, куповати нов шешир.

Тиме се решава проблем о новим шеширима, да изнесе нов проблем на дневни ред:

Зашто бије Пеко свога будућега таста? Овај проблем тим тежи, пошто нам је о томе служавка закратила сваку информацију, није било лако решити. Ну, срећа нам се осмену, јер су тих дана дошла у нашу варош два Војвођанина, земљака Пекова, да се нагледају Јејејског мора, на коме је по тврђењу једног нашег историка болан Дојчин појио свога белца**

Уплецасмо из јејејског мора, баш

* У област проблема спада такође појав и веродостојан факат, да је не само кћи, већ и жена старчићева, са пасивном резигнацијом посматрала како га Пеко бије. И то је дало повода многим размишљању и закључцима.

** Види: *Igmotus: Monumenta aegeica* III стр. 417. — Ово тврђење побија други историк, из разлога, што никакав коњ, па ни Дојчинов белац, неће пити слано-горку воду.

кад су се купали у њему, та два брата из Војводине и поверисмо им нашу муку са покорном молбом, да нам помогну решити питање, зашто бије Пеко свога будућег таста? Они нам се радо одазваше. Приређена би вечера, на којој су били само Пека и два му земљака, који много боље пију но Маћедонци. Пеко је био у своме елементу, пио је, као да је у сред Сентомаша, код бирташице Јеце. Кад је вино дошло у лице, Пеко је био разговорнији но икад, а песма се хорилa, као у бачки сватови. Пеко је био певач од заната, па кад је запевао оно:

„Чија је оно тараба?

„Чији су оно ексери?

„Чија је оно ливада?

„Чији су оно волови?“ . . .

веселу не беше краја, али морало му је бити краја, јер се морало прећи на ствар, па шкакљиво питање: зашто Пеко бије таста? То је Пеку ражалостило, песма му умуче на уснама и он отвори своје срце, тако да су земљаци из њега читали све, као из отворене књиге. А читали су врло дуго, али су запамтили само толико, да Пеко *несвесно* бије свога будућег таста и то сваки пут, кад год ноћу *сања белог коња*, а то на жалост, врло често бива. У сановнику Рафајила Аврамович^{ба}, што је печатан 1795 године у Будиму, изречно стоји забележено на страни 9.:

„Сањати белог коња, значи да ћеш сутра бити неког старца“.

Пеко тврди, да белог коња никад није сањао, све док се није прстеновао, али од тог доба сања га врло често и заиста „сановник — вели — погађа, јер идућег дана *мора* да бије свога будућег таста“. Жали га из дна своје душе, труди се да га не бије, избегава свађу, али се некако одовуд

У одонуд излеже ипак нека свађа, те он удри по старцу, а старац по његову шеширу. То чини несвесно, под „најитијем или сугестијом неке више силе, духова, шта ли су?“, али се искрено каје за то. Хтео би да се окане т ружне „навике“, али не може, неда му се. „Ил' неда ђаво, ил' неда Бог!“

То је резиме Пекових изјава, које су отвориле опет треће питање:

Зашто Пеко сања белог коња?

То питање смо брже решили, него што смо и мислили. Ту нам је помогао Пеков будући таст. Он је, јадник, из својих, доста разумљивих, побуда, сâм чинио посматрања и испитивао, зашто Пеко тако често сања белог коња, и дошао је до закључка, да то долази од *чаја*. Кад год, наиме, Пеко у вече пије чај, извесно ће те ноћи сањати бела коња, а сутра бити старца. Тај рачун се показао врло тачан, јер су чињени контра-опити, па се показало, да Пеко, кад не добије чај, нема коњских снова, старац остане без батина, а Пеков шешир остаје неповређен.

Нас је овај проналазак обрадовао и решисмо споразумно са старцем, да се предузму све мере, како би Пеко што мање пије чаја. Старац је одмах избацио сав чај из куће, а ми смо такође закратили Пеку чај, надајући се, да ћемо на тај начин скренути његове снове са белих коња на друге, питомије животиње.* Но све то није помогло. Пеко је пио чај у кафанама и даље сањао беле коње и т. д. Наша партија тад пошље депутацију свима кафеџијама, код којих је Пеко ишао, претећи им општим штрајком свих гостију „пекиста“, ако се усуде давати Пеку чаја.

* Старац је толико омразио беду боју, да је кућу одмах премазао зеленом бојом, жени и кћери попепао све беле хаљине, а на фијакеру са белом коњем никад се није хтео возити.

Но и та последња наша мера показала се палијативна. Пеко је живео дуго година у Русији, није се могао одрећи чаја и ишао је после у друге кафане „антипекиста“, који су му давали „гратис“ чај, из партијских рачуна, само да би Пеко и даље очувао глас „тајанствена човека“.

То је нашу партију упропастило. Број „пекиста“ опадао је из дана у дан, а број „антипекиста“ растао. То је био природан ток саме ствари. Пеко је јавно доказао простој светини, својим чајем, белим коњима, старчевим модрицама и новим шеширима, да је доиста један врло *тајанствен човек* и тако је поезија „антипекиста“ победила. Ми остасмо усамљени, а ја се обруках, јер се показало да мало познајем људе, а Пеку најмање.

*

Могао бих завршити, али, ако сте радознали, могу вам рећи, да Пеко и даље пије чај, сања беле коње, бије свог будућег таста, купује нове шешире, — на велику радост „антипекиста“.

Ми „пекисти“ („шака јада“, како нас наши надмоћни противници називају), који још упорно верујемо, да Пеко *није* тајанствен човек, ограничили смо се на расправљање питања: када ће се Пеко оканути сановника Рафајила Аврамовича, спиритизма, чаја, белих коња, таста и нових шешира“.

Будућност ће и на то одговорити, као и на акутно питање: да ли ће се Пеко, за живота или после смрти његова, већ скоро премлаћена таста, или у опште *икад* венчати са својом вереницом?? . . .

* * *

Још нешто.

Можете ми ви г. уреднице и ваши

штовани читаоци решити проблем, зашто су Пеко и они око њега, *шакви*, зашто *тако* раде и *зашто сам* вам ја све ово *испричао*? Ја ћу покушати да вам помогнем у томе.

Садашњи човек са *нервила* ради, осећа, љуби, критикује. Ако се *кад* и *кад* пробуди у њему друкчије, *правилно осећање*, које потиче из *мозга*, из *душе*, то је *једино и само редак*, *тавни рефлекс* *правих осећаја*, који нису још са свим ишчезли из човека . . . *ретка патолошка појава* и ништа друго. Правилно би било, да нерви, ови кончићи тањи и од паукова влакна, из центра т. ј. мозга разносе заповести, али се догађа — *обратно*. *Сада су нерви постали господари, тирани, те они заповедају мозгу*. Није *прави осећај* онај који овако постаје.

Осећања и дела, која диктују нерви, фалсификују идеале, обарају старе идеале, и на место њихово подижу друге накарadne, неозбиљне, чак и сулудасте. Ово се код сваког народа испољава сад, на fin de siècle, у другим, разноврсним накарadним идолима и идеалима. Код нас се ово

испољава у многим *будалаштинама, беспослицама*, у које спада и испричани догађај са Пеком у нашој вароши.

Да, г. уредниче, и у нас је век нервозе, као што и сами знате, порушио старе идоле, а подигао нове, који нису вредни поштовања, па су нам ипак они заузели скоро сво време у јавном и књижевном животу, тако да нам за друге, по народ корисне послове и старе Србинове идеале и не остаје времена.* Па ипак ми смо, некако несвесно присиљени, да ове нове, „модерне“ појаве акцептирамо, толерирамо, па чак и респектујемо, јер су већ и код нас *прави осећаји*, које не диктују нерви, постали *ретки* патолошки појави . . .

Да ли вам Пеко Ракић, грађанство нашег новог Тараскона, па и с поштовањем доле потписани са својом причом, не личе на плодове те нове накарadne нервне струје?!

Шта велите?!

* Узмимо само у руке оловку (ово је важно, јер се оловком не може меница потписати), па да израчунамо, колико је у нас рђавих прича, слика, скица и т. д. написано, у које радо допуштам да се уброји и ова моја. Све су то плодови века нервозе.

ПОГРАНИЧКИ СТРАЖАР

— Jean Richepin —

Далеко се је била развијела слава и тачност на служби пограничног стражара Бистода.

На читавих десет врсти унаоколо, како у Француској тако и у Белгији, сваки вам је знао овог човјека, који се је занимао дресиранем злих паса, дога, што их је за гоњење дрских и окретних кријумчара употребљавао. Много је опасних и непомирљивих непријатеља стекао он међу овим рђавим људима, који су се његових свирепих и злих паса

бојали исто тако, као и самог њега.

И само мјесто на овоме дијелу границе много је помагало и олакшавало лоповски занат кријумчара. Велике и густе шуме, дубоке провале и дубодолине, обрасте густим жбуњем, потпуно су скривале кријумчаре од оштрих очију пограничних стражара. И да још није било ових страшних дога, прозваних „проклетима Јудам“, лоповски занат кријумчара процвјетао би на славу њихову а на велику штету државе.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Зато су они и мрзили смртно своје гонитеље, а њихове четвороножне помоћнике, који бјеху научени да не штеде жртву коју докопају, разликовали су још издалека и одмах се крили. Нико боље од Бистода није умио да дресира псе, што му је за пограничну службу било од неоцијењене користи.

— Суров је то и мучан посао којим се Бистод бави, — говорили су за њега земљаци његови. — Ко би се још могао надати да се тако може преобразити и покварити створ Божји; прави су разбојници ови његови пси.

Поред свега тога, ипак ова оговарања не дођоше до ушију Бистоду, па готово и није било таког уочљивог јунака, који би се одважио да му тако што у очи каже. Рђаво су мислили о њему, али Бистод се је увјек користио уважењем, благодарећи страху, који је свакоме задавао. Но ипак да му не бјеше његових злих догађаја, кријумчари би већ давно с њиме свршили. Осредњег раста, слабуњав и у лицу танак, а погрбљен, са дугим и сувим рукама он својом појавом није могао никоме задати особитог страха. Али су се људи ипак склањали од њега, и никада и нико није смио да посјети његово обиталиште.

Али требарећи кака лијепа жена бјеше у овога изрода! Висока и витка, права сеоска љепотица са набреклим грудима и зарумењеним лицем.

Ах! није само једно срце закуцало за овом љепотицом. Бивало је и храбријих, који су покушавали да се приближе љепотици, али су веома страшни били пси а и ревносни Бистод. Царинари неки били су у добром пријатељству са њоме, те су о њих сеоске куме и оштриле своје крезаве зубе, говорећи да се неки од њих користи пријатељским симпатијама Бистодове лијепе женице. Оне никада нису могле да вјерују, да она још може да воли и да буде вјерна своме мужу — такову је

противност представљала према њему ова крјепка и румена жена.

Међутим, нико се још није могао похвалити њеном наклоношћу, а њено држање било је таково да му се није имало шта замјерити, што све изазиваше велико огорчење и завист код злих женских језика. Па да ли би когод знао на који је начин могао Бистод да утврди вјерност своје лијепе жене!?

На далеко није било стражара који би га ма у чему могао да превари или да га надмаши. Често пута спољашни облик једног човјека не може да покаже његове душевне особине. Послије једног наивног мажења и пољупца, при чему се је он био једаред појавио као случајни посматрач, научио је за дуго памети своју лакотислену невјерницу. Кад је њен обожавалац изашао, Бистод сазва своје крвожедне псе и заповиједив жени да клекне, рече јој:

— Сад ћу ја тебе да научим памети за свагда, али само пази, не вичи, да ниси гласка пустила, јер ћу одмах пустити на те псе.

Несретница трпила је његове ударце и сва окрвављена и изубијана, није смјела викати већ једино је потмулим стењањем издавала свој бол.

О томе нико никада није знао, а и сам муж био је увјерен потпуно, да јој више никада неће пасти на памет да понови ужасан призор. Дубоко је она у својој души била затајила увреду, остала је као и прије тога покорна и тиха али је њена увријеђена душа знала, колико је мрзила свога звјера — мужа и како је жудила да му врати жао за срамоту.

За дуго времена је она испитивала људе који су је окружавали, мјерећи све њихове особине, које би јој за намјерени циљ могле згодно послужити. И баш та жудња за осветом и жеља да за своју намјеру нађе подобног садруга, учинила ју је тако кокетном и уздржљивом, што је њеним очима давало чудан сјај и пожудну љепоту.

Баш некако у то вријеме, један од царинарских надзорника, који бјеше ново дошао, купи од њеног мужа четири велика и снажна дога.

Висок и лијеп човјек, прави Херкулес, био је способен да задобије потпуно повјерење ове жене у његову снагу. Она га је и изабрала за свој циљ и тим пре, што са куповином паса обе стране биле су подједнако јаке. Пси се убрзо привикоше своме новом газди, слушали су га и готово сасвим заборавише свога учитеља Бистода.

Лијепна Бистодова жена тврдо се је ријешила да никако не пропусти тако ријетку и подесну прилику.

— Можда се варам, Фердинанде, али ми изгледа да ме ви много не волите? — упита га она једног дана кад је насамо са њиме била остала.

У мјесто одговора, Фердинанд је снажно обгрли и пољуби у дивне полуотворене усне.

— Немојте да се млатите: то је само једно притворство са ваше стране...

— Готов сам да све учиним, само ако би то могло да вас увјери у искреност моје љубави.

— Лијепо, одговори лукава и подла жена, — онда радите све оно чему вас будем учила, и ви ћете... добити све што желите, додаде она са осмијехом, који је лудом Фердинанду много обећавао.

Пресрећни надзорник брзо је пристао да испуни све жеље њене. А ова ниска жена исприча му своју увреду, презрење и мржњу што је гаји према мужу.

Фердинанд још истог вечера дође са своја четири пса, што их је од Бистода купио.

— Зашто сте дошли са псима, упита га малко зачуђени Бистод.

— Хоћу да се увјерим, да ли су они доиста тако добро обучени, као што си ми ти при продаји тврдио. Да видим да ли ме ниси обмануо? — одговори надзорник.

— Ко то још може да каже, да сам Вас ја обмануо? зачуђено упита Бистод.

— Мени су казали, да су за наш посао потребни такви пси као што је твој Буро, и да се моји пси укупно, са њиме не могу борити.

— То није истина.

— Па лијепо; хоћу да видим да ли ће моји пси да надвладају твога Бура.

Бистод ово није могао да разумије а његова жена смијала се је пакленим смијехом.

У Бистода се породи нека слутња; јер чудан поглед и милина међу надзорником и његовом женом, није му могао да умакне из вида. Он видје већ шта је. Али није успио ни да јурне својим псима, јер је већ био свезан, а жена његова закључала је била врата.

Његов Буро био је у љутој борби са четири дога, те није могао да помогне господару. И свезани муж са ужасом је видио како се надзорник и његова жена на његове очи милују, љубе... Строги Бистод био је очевидац невјерства своје жене али није могао ништа да ради. Јер његов Буро био је већ мртав.

— Подли, ниски створови, — у највећој јарости викао је он, — ја ћу вам зато платити!

Но ниској жени мила је била та освета.

— Фердинанде, идите и убијте и остале псе, јер ће их он сутра пустити замном, обрати се она своме обожаваоцу.

Надзорник је послуша и изађе а супрузи осташе насамо. Свезани Бистод из све снаге викну псе. Познав глас свога старог газде они дојурише к њему — Пуци, Фламбар, пуци Гару! — викну он заповедничким гласом, показујући им на жену.

Пси јурнуше на изгубљену жену и један је ухвати за грло а други за груди. Са дворишта су одјекивали пуцњи пушчани

WWW.UNILIB.RS

У којима је надзорник тукао остале псе Бистодове.

Несретна жена пливала је жива растргнута, у читавој бари од крви. Повратив се у собу надзорник, при угледу тог грозног и неочекиваног призора, наже да бјега, праћен псима, који су му лизали руке, покривајући их крвљу несрећне жртве.

Другог дана људи нађоше Бистода свезаног а његову жену мртву. Царинског надзорника су затворили и праведно

осудили. Бистод пак оправдан, задобио је код поштених људи у околини још бољег гласа и уважаења.

Све што је прије било, по мишљењу његових сусједа, зазорног по његову славу, то је било заборављено, и ако је он као и прије дресирао псе.

Овака симпатија била је зато што је он, напустив службу, почео да дресира (обучава) псе за тајни пронос укријумчарене робе.

Ним

Леша

ПОЛУ-СРЕЋНИ

— Gömbös-Galamb Margit —

Јоб Бенке тихо је закуцао на вратима одаје женине. Она је, наиме била нервозна, па је тражила да се само тихо куца.

— Напријед! — чу се зловољан глас из одаје.

Госпођа Јобова примила је мужа већ у потпуној тоалети за улицу. Муж је са уживањем посматрао њену елегантну појаву и интересно лице. Радо би јој пољубио уснице, али је спустила већ била вео, тако да јој је могао пољубити само руку, пружену му да закопча рукавицу.

— Јесу ли кола овдје? — упита она озбиљно, гласом који је Јоба свагда охладдио . . .

— Овдје су, — одговори Јоб кратко и окрене се од ње.

— Шта вам је сад опет? Имате што да примјетите?

— Имам, Ви знате, да се у пошљедње вријеме свагда буним против *таког* вашег тона. Када вам ја нешто топлије говорим, када у моме погледу прочитате, да сте лијени, да се бај првих дана враћа у моје срце, ви ме са *таким* тоном одбијате од себе.

— Оставите, Јобе, ја сам старија од себе саме. Већ ми је тридесет и пет година, а прољеће мога живота било је тако топло,

да кад је дошло љето, изгорило ми је у души све . . .

— Смијешно је, што говорите. Други у овом добу почиње да живи, а ви већ афектирате замореност. Будите увјерени, трудићу се, да вас што мање чујем овако говорити. У осталом, ако је по вољи, можемо се кренути, воз стиже послјије десет минута.

Јоб је био од своје жене за годину млађи, висок, лијеп човјек. Родитељи и њени и његови, противни су били овом браку, баш због ове несразмјере у годинама. Али 24-годишњи младић био је непоколебљив. Обожавао је Ержу Селеш и вјеровао је, да ће умријети, ако она не буде његова. И необично лијепа дјевојка вољела га је цијелим бићем својим. Нису вјеровали никоме, већ само својим осјећајима, сањали о срећи топле, бајне и заносне снове.

Када су заједно шетали, — већ као муж и жена — сваки се поглед зауставио на њима. Они у заносу своје љубави нису ни осјећали, како пролазе дани, мјесеци и године. Али сад, послјије десет година брака било је међу њима чешће препирке, спорјечкавања, што је Јоба доводило у велико нерасположење, појачано и тиме, што нису имали дјецe.

Жена је више интересна, но лијепа, нешто раније свенута ружа. Топло прољеће њена живота поскидало је пупољке са њених образа, али, у мјесто тога, као да су јој се увећале загасите, дубоке очи, које су, тек кад их изближе загледамо, биле плаве, као парманска љубичица. Нешто је постала слабија, тања; онака, као што су оне мало болешљиве жене, које су вјечито блијеле, често зловољне, а најчешће саме себи на терету . . .

Ма да је Јоб вјеровоа противно: жена га је вољела. Само га је рђаво вољела. Никад се није бојала, — није ни мислила на могућност, — да ће изгубити мужевљево срце. Свикла је била на лаке побједе и јефтине лаворике, још од оног дана, када је у полукраткој сукњи на излетима, односила побједе.

*

Када се овај пошљедњи мали *pourparler* десио између њих, полазили су баш на станицу, пред женину сестру, која већ пет година није била у гостима код њих. Пошљедњи пут видио је Јоб своју свастику, када је као 15-годишња мала била у институту. Није се сад ни мало радовао, што ће у овом расположењу, морати пред њом да се прави весео. Сад би му највише годило, да нађе неко пријатно мушко друштво, па да с њим проведе вече, па можда и цијелу ноћ. Зар и ноћ? За секунд засталоше му мисли. За пошљедњих десет година није ни једанпут остао послје пола ноћи. Свагда је хитао кући, гдје га је чекала жена, читајући, а не лијежући прије његова доласка. Можда би му *сад* још мање пребацивала, када би се задржао и до зоре? . . .

Ова мисао, као да га је још више нерасположавала. Нема сумње, његова је жена врло чудновато женскиње! Ипак ће он имати право: жене раније старе, а он, 34-годишњи младић, не може већ да разумије своју, од њега старију, бескрвну жену, коју већ спада више стална, но тренутна апатија.

Ишли су гори доли по перону, и не нађоше ријечи једно за друго. Муж је, повучен у себе, низао и даље своје суре мисли, а није ни спазио, како крај њега стоји једна свјежа, млада дјевојка те га поздравља гласом звучног алта:

— Добро вече, Јобе, ала се давно не видјесмо!

*

Напољу је пекло љетње сунце, а њих троје сједили су у соби, пуној хладовине, разговарајући се. За пола године, колико је Ирма Селеш провела у њиховој кући, толико су се навикли на њу, као да је код њих већ десет година. Она је водила домазлук, замјењујући своју слабу сестру.

Сестра јој је на томе била бескрајно захвална, а Јоб је био врло пажљив према свастици. Свако јутро слао би јој пуно цвијећа, које би сâм брао и низао у киту.

И то прије подне, имала је на грудима цвијеће, које јој је Јоб послао. Једну ружу од тих дала је својој сестри Ержи, која је то јутро била нешто веселија, но обично. Покривена широким љетњим шеширом, отишла је Ержа у врт, да види, да ли су се разцвјетали синотњи цупољци.

— Хоћете ли и ви самном, — упита с прага сестру и мужа.

— Врло је топло, — рече Ирма сављиво, — нећу се маћи из одаје.

— Онда и ви, Јобе, останите с њом, забављајте то велико дијете, а када се заморите, дођите и ви замном у врт. Збиља, Јобе, не заборавите јој казати ону поруку! . . .

— Знам већ, да је опет неко изненађење, — рече дјевојка Јобу, кад осташе сâми. Де, говори брзо.

— Радоваћеш се, Ирма. Иштван Бојтар запресио ти је руку.

— Та није могућно! Зар мислиш да би пошла за њега? Зар си га *и ти* мени намијенуо?

— Па шта би имала против њега? то је добар, честит човјек из добре по-

Уродице. Доста је и лијеп. Имућан је, а воли те.

— То ти вјерујем, а то је све лијепо и красно. Али ја ћу га ипак, са пуно такта, одбити. Немам ни мало воље, да пођем за тако невјешта, чудна човјека, који проси дјевојку, о чијим осјећајима ни појма нема. За тако добра човјека пошла би само тада, када своме животу не би тражила *срећу*, већ само *циљ*. У осталом, он ми о томе никад није говорио.

— Али ти је слао цвијеће.

— Мени *његово* цвијеће није значило ништа.

— Прошла си већ двадесет година, Ирма. Не одбијај руку тако честита човјека. Ријетки су, данас, таки.

— Знам, да је честит човјек, али ја га не волим.

— Можда *другог* волиш?

— *Да*, — одговори дјевојка, а образи јој се зажарише. — Али, молим те, не питај ме даље...

Погледаше се дубоко, али не рекоше ни ријечи. Јоб сједе на фотељу, поред њене столице за љуљање.

Он као да задрхта у тај мах. Дође му мисао, да ова дивна, лијепа дјевојка *њена* воли... али не као мужа своје сестре, пријатеља, рођака, већ правом дјевојачком љубављу, љубављу, која сад око њих трепери у ваздуху... Та га мисао сасвим збуну. Да ли би била срећа или несрећа, ако га ова дјевојка воли? Са својим срцем већ је давно на чисто. Зна већ одавно, да обожава ову дивну, младу дјевојку, која је својом свјежином и љепотом оставила у засјенак своју сестру, његову блиједу, болешљиву, зловолјну жену. Сам је желио и радио на томе, да се ова дјевојка што прије уда. Вјеровао је, да ће је тада заборавити да о овој тајни његова срца нико, па ни *она* ништа не зна.

Погледа поново у дјевојку. Она је сузним очима гледала преда се. Сједе поново и једним брзим, насилним покретом привуче њену столицу својој фотељи. Образи им се чисто додирнуше.

— Шта хоћеш?! — упита га она плашљиво.

— Ништа, Ирма, ништа, — одговори он благо, али узе у руке њену топлу, бијелу руку. За тим јој тихо, као да се моли у цркви, прошапута:

— Кога волиш?

Дјевојка га погледа њеним великим, говорљивим очима, погледа га дуго, прозирући, али не одговори ништа.

И тада, одједном, као да их је обоје свладао наступ неког лудила, сагоше се једно другом; загрише се, усне им се спојише. Заборавили су све, само су знали, осећали, да се љубе бескрајно. Нису смјели рећи ни једну ријеч, као да су се бојали, да ће им звук ријечи разбити осећаје миља, среће... Чинило им се, да сањају и не смједоше отворити очи, да им сан не би одлетио... Осјећали су, као да су им се на уснама измијењале душе. Чело, лице горело им је, а кроз оборене трепавице сипала је скривена ватра. Није им доста било миља, нису се могли одвојити. Из дубине њихових срдаца потекло је јецање, та велика, света химна сретне љубави. Од њених звукова дрхтало им је срце као у грозници.

— Јесмо ли луди, шапуће дјевојка, а човјек јој пољупцем затвара уста. Чисто су се уморили у срећи. Душа им је клонула од потреса, па ипак су усне жељне пољубаца. Дјевојка је отпустила руке, уморна глава клонула јој је на наслоњачу. Кроз мозак јој журе хиљаде недовршених мисли, и плашљиво пита у пола себе, у пола онога, чији пољубац јој гори још на уснама: шта је било ово?

Јоб је осјећао, да јако, истински воли њу. У тим часовима био је јак, као један Бог. Господарио је над својом душом и над разбукталом дивљим чежњама, окивајући их оковима своје чврсте воље. А дјевојка му је било сасвим у власти. Загрио би само ону обожавану, лијепу главу и благо, неисказано благо питао би је:

— Волиш ме?

— Безгранично!

Јобово лице сјало се у екстази среће, ох, осјећао је, знао је он да га врло — врло воли! Али, од једном, без икаква прелаза он се уозбиљи, јер му пред очи изађе питање: јели срећа или несрећа ова љубав?

Као да му је ту мисао из душе читала, упита и она: „куд ће нас ово одвести?“

Куда? . . . Не бјеше нигде одговора на ово. Покрила је лице рукама и пустила је, да је и даље мучи питање: „куда?“

— Ја сам одговоран за све ово, — рече озбиљно, чисто жалостиво он, а она му одговара тужно:

— Не, не, одговоран си само за тебе. За себе сам ја одговорна. Закрчен је пут, који би нас одвео нашој срећи. Нема нигдје, нигде путање, која би нас из овог лавиринта извела . . . Много ћемо патити, али ћемо за то ипак побједити у овој борби против — нас самих. Одвојићемо се још данас, одмах, док се катастрофа још може избјећи. Сјутра ће, можда, већ бити касно. Хоћеш ли ми бити помоћник у овој борби?

Хтједе одговорити: хоћу, али није могао проговорити, јер је тада ступила у

одају — жена. Када је спазила ова два озбиљна лица, рече невољно:

— Знала сам, да од тог брака неће бити ништа. Ирма чека неког краљевића, а одбија тако одличног просиоца. Дакле, одбила си Бојтара?

— Не, још нисам, драга сестро, — одговара дјевојка усиљеном мирноћом, али чврстом одлучношћу. Вјероватно је, да ћу бити Бојтарева жена, али још *сада* не. *Сада* је немогућно. Можда, после неколико година. Отићићемо некуда, далеко, па ћу с њим почети нов живот, јер, најзад, некако тек треба живјети . . .

— Не волиш га?

— Не. Али и не тражим срећу, већ само циљ моме животу. Он ће бити сретан самном, а моје срце живеће од успомена... Али сад, за име Божје, манимо то, уморна сам, болесна . . .

Заћуташе сви троје. Као да су душевним очима сви гледали *једну* слику. Као да им се привиђа будућност у својој суморној, жалосној суштини. Као да гледају борбу у којој осјећај дужности побјеђује живот три бића, који нису могли бити сретни, али нису сасвим ни несретни, јер у часовима малаксалости враћа им се душа сјајним, светим успоменама прошлости, да се пред њима — моли . . .

Иван Илић

МОЈ СЛИЈЕПИ ПРИЈАТЕЉ

скица

— Лудвик Јакобовски —

шумарку покрај друма сјеђаше он на некаквој малој клупици. Пошто не имађаше наслона, тијело му се бијаше погнуло напријед, а леђа му дођоше некако грбава. Његову меку, сиједу косу покриваше, колико је потребно, некаква плетена, вунена капа, а своје црвене, мршаве руке држаше на кољенима. На грудима му је била прикачена плехана кутија, а на њој

бијаше мала хартица са лијепо исписаним ријечима: „Слијеп од рођења!“

Има већ осам година, од како сам га први пут видио. Тада бијех млад студент с танким брчићима и још тањом кесом. Самном иђаше млада једна дјевојка, вита стаса, плаве косе, с бијелим шеширом на глави, а у руци имађаше вијенац од невена. Тако иђасмо друмом, који је водио у црквену порту.

Био је Велики Петак. Ма да је био почетак априла, ипак је сунце топло гријало. То је утицало добро на нас, јер кад престадоше кратке реченице, дошли су дуги погледи, а најзад бескрајна радост у дубини душе. На друму лежаху дугачке сјенке од брезових дрвета, које су се уздизале покрај насипа. Ни најмањи повјетарац не додириваше њихове границе, ма да бијаху обасуте при врху зеленилом и сићушним листићима. Погледи нам лутаху по далеким баштицама на гробљу; одатле допираше до нас необично свјеж ваздух. „Љубичица“, узвикнух ја. „Вјесник прољећа!“ потврди Марта и подиже свој носић, да би боље удисала тог новог ваздуха. „Бијела љубичица“, продужих ја, да бих је нагнао да продужи говор, јер је тада била двоструко лијепа.

Она пак преста с говором и заста. Њене плаве очи лутаху преко поља, преко оморикиних шума и задржа се на плавоме небу, које показиваше данас необично своју бескрајност, јер бијаше без иједног облачка. „Послије прољећа, последије Ускрса!“ прошапта за тим и насмијеш се на ме. „О ти, ти!“ одговорих јој ја и журно је хтједох ухватити за руке. Она ме одби. „Буди пажљив, драгане! Доведи у ред овај вијенац. Он је за Маргарету!“ За тим ми поче причати — што је увијек радо чинила — о својој сестри, која је умрла прије осам година, а била је врло млада и врло лијепа. „Једина лијепа од нас трију!“ додаде она живо, а кад ја протестовах противу тога, она и не обрађаше пажњу на мој заљубљенички приговор, већ настави даље: „Сада би имала 21 годину. Три године бијаше старија од мене! И сад се сјећам: Стајала сам поред њеног кревета и увијек мислила: „Како је лијепа Маргарета; како је лијепа њена бијела хаљина, такву нећеш ти никад добити! Сигурно је била таква, што је увијек била мирна, добра, што је лијепо писала, и што се није пентрала свуда с дјецом. Па како бијаше

лијеп њен вијенац од мирте! Забиривала сам јој у ноге, јер мишљах да има стаклене папуче. Је л' да сам била глупа, Хајнче!“

Прије но што сам јој могао одговорити на питање, отрча она преко насипа к једноме слијепцу, који је сједио на ниској клупици и молио за милостињу. Видјех, како је спустила некакав новац у његову плехану кутију, а за тим се врати мирно к мени.

„Помисли, Хајнче, овај сиромах човјек сједи ту цијелог свог вијека. Свакад сједи ту, прије подне, као и по подне, кад је киша, кад је сунце, па и у зиму. Ја не могу никад да прођем поред њега, а да му не дам што год. Тако, кад сам пролазила једном туда, па насип бијаше врло блатњав, те му не могах прићи, да бих му могла што удјелити, бијаше ми, врло тешко на цијелом путу до гробља! Кад год бих му дала што год, увијек сам помишљала, то је за сироту Маргарету! Она лежи тако дубоко под земљом, па не зна ништа о овоме свијету, и...“ за један тренутак ућута — „за то увијек кажем томе слијепцу: „Од Маргарете!“ А он ми увијек одговори: „Нека је добри Бог благослови!“ С тога сам последије, при повратку, све трчала до њега, да бих му дала свој грош. То бијаше као нека обавеза. Ја сам просто морала. Увијек за Маргарету...“

Она ућута и погледа ме. То бијаше миран поглед плавих очију, али тако пун нијеме доброте и љубави, да моје усне не нађоше ријечи, да би изразиле моје осјећаје. Мени се пак чинило, да њеним невиним и дјетињастим ријечима, постајем и сам невин као дијете, а моја је душа обасу нијемом њежношћу. Тада рекох само: „Ја те много волим... много волим...“

„И ја тебе!“ прошапта она. „Хоћеш ли увијек остати такав?“

„Док не умрем“.

Већ смо били поред зидова црквене

ограде. Она је гледала у далеке редове дрвећа, кроз која се провидјеше бијели и сиви надгробни споменици, а из најдубље душе отеше јој се ријечи: „Ја не бих умрла радо, драги Хајнче . . .“

Ћутећи иђасмо средином путање покрај црквене порте. Бијасмо мало одвојени једно од другог, јер нам се чинило, да због гробља треба да будемо озбиљни и да ћутимо. Мој се поглед највише задржавао на њеном пријатном лицу, које је сада било пуно нијеме забринутости. По свој је прилици мислила о својој драгој умрлој сестри.

Мало за тим сједио сам на некаквој жутој клупи поред једне хумке и ћутах. Она скиде рукавице, и даде ми их са сунцобраном, и поче чистит суво и жуто лишће, и камичке са гроба, који бијаше сав обрастао бршљаном. Њежно црвенило обли јој лице, али ни једне ми ријечи не рече код гроба. Свој је вијенац положила на гроб. За тим подиже једну грану бршљана и прочита на крсту име своје сестре: Маргарета Саргес.

Недалеко од нас чу се дјетињи глас: „Тата, погријешо сам пут; те нисам нашао мамин гроб!“

Шум и неколико људских корака, за тим бијела дјетиња хаљина, и више ништа не видјесмо од њих.

Тада диже Марта своју главу и погледа ме: „Мајка би већ наша гроб, да тај мали овде лежи!“ Чело јој се набра, и уприје поглед у правцу, куда је мали отишао.

„Дјетиња памет“, додаде она мало веселије, „оно лакше нађе играчку, него ли гроб. А није ли то боље, злато моје?“

Мисли јој опет одоше далеко, сигурно на небо, које је било тако плаво, као њене сјајне очи, а можда и даље, гдје мој поглед није ни допирао, — тек она се на један пут заносно насмија.

„И ти му мораш давати увијек по који грош“.

„Слијепцу?“

„Али од срца . . . и то такође за Маргарету!“ Ја сам се сигурно смијао, јер она бијаше љутито скупила усне. „Па нека, не треба да дајеш! Ти си дивљак. Не мислиш ни на шта!“

Ја сам се смијао и молио је за извињење. Она пак оста озбиљна све док не дођосмо опет на насип, докле не дођосмо до старца, да би спустила грошић у његову плехану кутију. Тада метну своју лијеву руку под моју десну и приђосмо старцу. Кутија зазвеча, а она рече „За Маргарету!“

Бијело, блиједо, сиједо лице засвијетли се. „Нека је добри Бог благослови!“ чу се дрхтећи, сухи глас. „Сад ћете увијек добивати по два пут, старче. Један пут при поласку на гробље, од мене, а други пут при повратку, од . . . мога . . .“, она јако поцрвене и погледа у мене, тражећи помоћи. Ја продужих: „Од моје младе и од мене!“

Она поцрвене још више, јер је стари слијепац био први од страних, који је сазнао за њихову тајну. Опет се чу сухо и слабо: „Нека вас обоје благослови добри Бог, а особито вас, госпођице!“

Она се чврето приљуби узаме, на почесмо ћеретати са старим просјаком. То бијаше добар рачунџија. Он није могао да трпи „велељепне пратње“ — пратње с музиком. Тада он не добије ни дугмета. А кад дође пратња „другог реда“, ах, та он је чак познавао и звук тих кола, тада би његова кутија уредно звецкала! Мало је пак било таквих, који су редовно с године у годину давали по нешто, као што то ради госпођица. Његове црте бијаху мало свјетлије, када завршиваше своје благосиљање: „Нека вас благослови добри Бог, госпођице! И нека вам да срећу и добру дјечицу“.

„С Богом!“ одговори му она кратко, одвоји се од мене и претрча преко насипа. Ја је сустигох, смијешећи се, али неких четврт сата иђасмо једно уз друго, као и да се не познајемо. Ја покушах да пре-

Укинем њено упорно ђутање, те почех философвати. Објасних јој, да код жеље није главан објекат, већ субјекат. Главно је намјера, а слијепчева *намјера* бијаше, да јој каже што драго.

„Ти . . . ти . . .“, прошапта она више у себи, и узме ме за руку. Тако, руку под руку, вратисмо се у варош.

Свакога мјесеца носасмо нас двоје цвијеће на гроб. Када тамо иђасмо, одјекиваше њен грошић у слијепчевој кутији, са ријечима: „За Маргарету!“ Кад смо се враћали ја метох пару у старчеву кутију, а његови благослови пратише нас, док се не изгубимо.

Ја сам сажаљивао његов порушен изглед. Она то није могла, јер се бојала да не учини на жао умрлој Маргарети.

Тако прођоше двије године.

Ја сам положио свој докторски испит и спремах се за пут у Вирцбург, да бих свршио пошљедња два семестра, те да се последије вратим као млад љекар. Тек што је извезла Марта неке љубичице — то своје најмилије цвијеће — на једној кутији, мени, паде у кревет. Двадесет дана лежаше у тифозном заносу, а тада изгледаше да је престала сила тифуса; пробуди се и изусти моје име својим уморним и неизвјезбаним гласом (као што је случај код свију болесника те врсте), па за тим рече: „Та — та, ма — ма, Мар — га — ре . . .“ По том умуче и паде у јастуке, и последије тешке самртне борбе, рашири своје руке, које бијаше грчевито стисла. Она бијаше мртва . . .

Тако лијеп априлски дан нису никад видјеле моје очи, као онај, када сам бацио неколико грудица земље на њен узан сандук. Као да ми чула бијашу двоструко осјетљивија због бола, кога претрпјех. Чуо сам сваки шушањ листића и траве, сваки тичји гласић, а најдаље линије на хоризонту видио сам као у некој тајанственој близини. К томе још осјећаше се некакав туђ ваздух, а сиве коре зове и жалосне врбе одбијашу сунчеве зраке.

За тим сам сједио у колима с њеним уплаканим родитељима, а поред мале сестрице, пошљедње од њих трију. Тада ми паде на памет наш слијепи пријатељ. Кола измицаху напријед, те га најзад угледах гдје сједи на својој ниској клупици, а нека сива капа, са великим ободом, заштићаваше му блиједо лице од сунца.

Никад му више неће притрчати двије лаке ножице, нити ће кад више чути да му ко спушта грошић у кутију са ријечима: „За Маргарету!“ И он је изгубио један дио сунчева зрака; и он, њен стари пријатељ, неће никад више чути њен умилни гласић. — Никад више! — — —

Послије петогодишњег одсуства вратих се у Берлин. Позив, и то управа над варошком болницом, приморао ме је да напустим Вирцбург, и да се вратим својој милој родној вароши, и да се предам својој новој судби. Живот ме је јако измијенио. Ма да ми је здрав разум растјерао многе осјећаје, ипак је воља, да посјетим њен гроб, била јача него сва моја медицинска памет; јер знао сам да она лежи већ пет година у гробу, и да ти остаци немају више ни трунке сличне са мојом драгом Мартом.

Ја дакле изиђох у Бриц, на Велики Петак, као прије много и много година.

Како се промијенуло предграђе! Широка порта сада је окалдрмисана и има много нових улица са страним именима. Остало је мало баштица на путу, а на мјесто њих уздижу се разне ресторације и кафане са свакојаким именима. Раширених очију ишао сам напријед и хвалих Бога, кад се бацих у сјећања на шетње, које сам правио с Мартом, на гробље. Ето, ту је та стара бреза, чију смо бјеличасту, глатку кору по некад љуштили; ено, тамо, поред оне баштице псећа кочина, чијега се становника увијек плашила Марта; ено чуварева куће са већ поцрњелим кровом, на који ми је једном однио јесењи вјетар шепир, па га скидох њеним сунцобраном; ено . . .

Да, тамо . . . — А гдје је слијепец?

Обртох се, да нисам погријешо мјесто! То је немогућно! Пријеко од пошљедње баштице стајала је увијек његова ниска клупица . . .

Не варам се. Немогућно . . .

Ту нема више мога старога пријатеља.

Дакле и он оде! — Изиђох на насип, а тежак ми бол притискиваше срце. Но за тим потрчах у најближи врт, те запитах за старца.

Вртар се и не дизаше са земље, већ продужи расађивати струкове љубичица, и одговори ми:

„Ах, то је онај стари Даберков! Нема га више! Прошле године добио је једнога конкурента, такође слијепца. Тај се бијаше

угнијездио на двадесет корачаји од њега. То га порази! Тај га удар дирну. Прво се осуши, као да га је половина пређашњег. Једнога дана нестале га за свагда!“

Захвалих и одох.

Дакле и он је мртав. Он више неће сједити ту са отвореном кутијом, нити ће икад чути више ријечи: „За Маргарету!“ па ни мој глас неће више чути!

Нисам знао, колико је банална била ова помисао. Оно мало моје памети није се ни мало надражило. Усне ми дрхтаху, а срце ми је било жестоко.

Никада не осјећех такву грозу, као у томе тренутку — пред нијемом силом протеклога времена . . .

Београд

Прево
Доб. Бакић

Francisque Sarcey

— Rudolph Lothar —

Д неког времена у француској литератури извађају двојица веселе браће своје чудне смјелости. То су прави клонови. Свакојакe лудости чине, играју на носу најзаслужнијих ауторитета, скачу кроз обручеве старе и нове умјетности, праве најнесмишљенија ђаволства са пером и оловком. Они се и називају сасвим клоновски: *Les Veber's*. Кад човјек прочита ово име, чини му се да се срео већ с њим негде у какве интернационалне пјевачице и каквих вратоломних акробата. А кад човјек расклопи коју од њихових књига, гдје карикатура ријечи и карикатура цртежа играју најраскалашнији канкан са озбиљном мином свијета, тек онда човјек мисли да је у каквом циркусу, али у циркусу, гдје су шаливчине натучени духовитошћу и вицем и гдје се човјек од срца смије, гледајући како стварају своје будаласте глосе о висини политичке школе Икса и о ногарама као пегазу пјесника Ипсилона.

Једном су Вебери написали књигу;

„*La joviale comédie*“. Стари господин Данте се дао у посао, да обојици, који не знају за светиње, покаже намјештај и уређеност модерног пакла. И ту вам се има шта видети. А да један модеран пакао не смије бити без критичара, то се по себи разумије. И Вебери пустише да крај њих прође читава једна поворка. Ту вам је истражилац предака, коме је вјечита брига, да пронађе књижевно поријекло појединог човјека до најтањих огранака. Ту вам је човјек, што увијек класифицира и етикетира, што се мува са својом ботаничком торбом и што пјеснике за свој хербариум препарира. Код сваког би лијепо и тачно назначио, којој групи, којој породици, ком реду, коме нижем реду припада. Јер реда мора бити! Ево психолога, што би свима фигурама да констатује, како изнутра изгледају. Његов се посао састоји из непрестаног обртања и опет састављања свију дијелова. Ево проблематичара. Ево и човјек са аршином, коме је једини позив, да мјери и да цензуре дијели. Ево

У критичара, што даје добре савјете и радо показује, како је сама ствар ваљала управо написана бити, како би је бар он био удесио. (А разумије се само по себи, да осим критике још никада што ваљано написао није). Ту је и истражни судица што увијек: Зашто? Куда? Због чега? пита. Ту вам је техничар, ту онај што све зна, ту онај што све боље зна, ту онај што се не слаже, ту онај што је увијек галантан, ту оригинални, ту увијек шаљиви, ту онај што њушка плагијате, ту начитани, наивни и тако даље. Ту је критичар што је увијек субјективан, што ауторима у џеп и у косу лети, што нам прича о својим обичајима, својим слабостима и што је сретан да нас на рачун своје браде и носа забавља. Ево најпослије и оног што животе обара, зову га и снажним човјеком. Тешко његовим жртвама!

Сасвим је весело и расположено у подземном свијету XIX. вијека, у одјелењу за рецензанте. На свима језицима се виче и грди, резонира и држе проповиједи.

Прошних дана мора да је особито било велико расположење, јер дошао је један нов:

Франциско Сарсеј је умро, добри „чича Сарсеј“ — „Краљ критике!

De mortuis nil nisi bene. У царству умјетности зове се ово: мртвима смо дужни истину, јер истина је најбоље. А у овом случају је истина, да је добри чича Сарсеј био штетан по развитак француске литературе, који је шкодљивије утицао него сви они критичарски типови, што у Веберовом паклу тјерају свој посао, а сам Бог зна, да ова игра није увијек тако безазлена. И Сарсеј је то дотјерао до гласа и славе, до силе и величанствености, јер је ишао са масом и њен укус узео за свој, њену мржњу за своју и њену љубав за своју. А маса нема умјетности. Сваки умјетнички укус то је продукт једне индивидуалности. Индивидуалност дијели га послјије маси, ова га огруби,

учини га опћим и рашири га дуж и пријеко. Затим се јавља нови вођа, који кује нове новце, ново интересовање ствара, опет нов пут отвара. И ако је умјетничка индивидуалност у стању да што дуже задржи и спријечи овај процес огрубљивања, а својим мишљеним парама њихову пуну вриједност да очува, у кратко да скучи ону масу што профанира, тим је узвишенија његова појава. Али није слободно мијешати масу и народ. Народ ствара великане, које послјије маса презире, не разумије или мисли да разумије кад му његов дар тривиализира. Народ је нешто органско, а маса је случајно састављења. Народ има смисао за умјетност, маса тражи само забаве. Народ је господар и ко му служи, служи своме времену и његовим задаћама. Маса је кукавички роб, који за тренут може да постане тиранином. Ко маси служи, ваља га презрети, а ко њеним наклоностима повлађује, то је најгори непријатељ културе.

Сарсеј је стајао с масом у најинтимнијем контакту. Он није био ни индивидуалност ни вођа, он није био покретач нити вјесник нових путева. Он није ништа друго проповједао него баш онај груби, опћи, на широко и на дугачко разглашени укус, који се према упливу вође односи исто онако као и свакидашња фраза према ријечи пјесника.

Сарсеј је био персонифицирана стагнација. А застој је смрт. Оличена стагнација је у привредном промету данас буржоазија. Зато је Сарсеј и био њен љубимац. Међу филистрима био је он први филистар. „Здрав човјечји разум“, то је лозинка буржоазије. Све што је ново гони се, што је свакидање узима се у одбрану а све тривиално потпомаже. Здрав човјечји разум, *bon sens* доброг чиче Сарсеја, то је најбољи пријатељ утилитета. И тако је добри Сарсеј био критичар — утилитарац.

Али Сарсеј, овај цјепидлака у критици, познавао је своју филистарску публику,

за коју је он писао, за коју је он говорио. Он је знао, како је шаљивчина мила особа за пивским столом. Тако је и он ударао у шалу. Он је знао, како неки свијет царски ужива у том, кад гурнеш неког у ребра. Он би гурнуо — а његова публика ваљала би се од задовољства. Он је био увијек добро расположен, увијек жовијалан, увијек чио. О, како је то све знало да упали! Он је открио загонетку васцијеле позорничке умјетности и то на начин разумљив и најзаконанијем филистру: вјештина драмскога писца је у томе по ријечима доброг чича Сарсеја, да упеца публику. „Софокле нас је упецао; пише он с ускликом. „То је мајсторија, драги читаоче, то је мајсторија драматичара“. Ако њега у позоришту какав аутор упеца (задобије), он је весео и сретан, јер ето нашао је забаву, коју је тражио.

Главна ставка Сарсејеве драматургије гласи: позоришни комади су зато ту, да се допаду маси. Али пошто се укусу масе увијек мијења, то је и Сарсејев суд много промјена доживио. Ништа не би било погрјешније, него у њему гледати каквог догматичара. Он је био увијек мишљења, које се његовој публици најбоље свиђало и најпријатније било.

Али би му се учинила велика неправда, кад би га држали за некарактерног. Он је био увијек увјерен о оном, што је говорио. А његово увјерење имало је велике моћи. Он је мислио о себи, о својој мисији. Он је прије свега мислио да је маса, за коју је писао и која га је са свом слашћу читала, народ. Ал' то је био само позоришни пецл, огромна

маса буржоазије, „компактан мајоритет“ филистерија. За њих је он био извор чисте мудрости.

Сарсеј је много читао, још више видио. Његово позоришно знање било је црпљено из практичног искуства. Али његово искуство ограничавало се на констатовање, је ли се забављао. За њега је било и остало позориште средство за забаву. О задаћама вјештине, о сврхи вјештине није ни помишљао.

Сарсеј, „краљ критичара“, добри чича Сарсеј, доминирао је у Паризу преко тридесет година. Његов се глас радо слушао, његов суд високо цијенио. То нам само свједочи, како је у Паризу јак елеменат буржоазија, како велика већина позоришних посјетилаца филистарски осјећа и мисли.

По критичарима може се познати изображење позоришне публике. Моћ Сарсејева показује, зашто је француска драматика, ма колико да јој је развијена техника, у духовном погледу далеко заостала иза германских земаља, зашто су Ибзен и Хауптман с оне стране Рајне још и данас непознати. Књижевни кругови, истински изображени познају их и цијене дабогме — али између ових кругова и француске позоришне публике зијева провала. И ови кругови знали су и Сарсеја праведно цијенити. Колико је био обљубљен од филистара, толико су га мало цијенили модерно васпитани људи душом и срцем. А само за таке ради умјетник. И њиховом помоћу задобија он срце народа а не допадање масе!

„Die Wage“

Ј. П.

П И С М А

Цариград, октобра 1899.

(Нова књига Стојана Новаковића). Данас је Ст. Новаковић можда једини књижевник, који ван својих великих дужности, које има као Посланик Србије у Цариграду, не само поклања нашој књижевности дела велике вредности из кул-

турно историске и историске области, већ који се у исти мах и брине за развитак и распрострањење српске књиге у најширем смислу те речи. Пратећи кроз више деценија развитак наше књижевности као и начине на које читалачки свет до књига долази, г. Новаковић је

Умوتрио све сметње, које прече да књиге што већма у народ уђу, и да књижевници, и поред све заслуге, до своје награде не долазе. Резултат опсежних разматрања те врсте, то је његово најновије дело: „Српска књига. Њени правци и читаоци у XIX. веку. Пред освитак XX. века разматрао и бележио Стојан Новаковић. Читаоце „Зорине“, и све пријатеље српске књиге интересоваће та озбиљно смишљена и важна књига, пошто она обухвати све нас: читалачку публику, књижевнике, књижаре и књижевна удружења. То дело предао је писац Српској Књижевној Задрузи, која ће га ускоро издати и из њега, на сваки начин, црпети опуте за шири круг свога досадашњег похвалног и успешног рада. Ми смо се потрудили да дођемо до опширнијег извештаја о тој интересантној књизи, из које доносимо само називе одељака, препоручујући је још сад највећој пажњи свих читалаца.

У књизи су седам чланака и један прилог. Чланци имају ову садржину:

I. Задатак српске књиге за последњих сто година српскога књижевно-просветнога развитка и у будуће. Њене дужности наспрам духовног уједињавања народног пређе и у напредак.

II. Српска књига у средњим вековима и од почетка овога века. Везе с трговачким средиштима и пренумерација или претплата на књиге. Штапање претплатника. Прва књижевна средишта „Матица Српска“ и „Друштво Српске Словесности“. Прве издавачке књижарнице. Назадак и распад претплаћивања.

III. Српска читалачка публика у старо време и у овом веку. Обрт у томе што га је извршила промена књижевног језика. Састав српске читалачке публике у почетку и по том. Врховни редови и народна маса читалачке публике.

IV. Издавачи српских књига од почетка. Њихов избор као мерило опште-народног укуса у књижевности.

V. Начини растурања српске књиге различити према разлици публике. Кома се обраћала пренумерација? Књижари ходаоци или торбари. Слепац Јеремија и Хаџи-Алекса О. Поповић. Српска народна

читалачка публика и њене омиљене књиге.

VI. Склоп и подела српске читалачке публике у позније доба. Сиромаштво и подела те публике по струкама. Покушаји да се за књижевност уклони расцеп државни и обласни и да се што ближе приђе к духовном уједињању српских племена. Покушај организовања српске књижевне трговине као средство да се послужи духовном уједињавању српске читалачке публике. Домишљања о узроцима из којих се то није досад извршило.

VII. Књижарска трговина и боље организовање читалачке публике српске као средство којим се може без прекида радити на духовном уједињавању Српства, Српство и Хрватство. Покушај Српске Књижевне Задруге. Организација књижарске трговине у Српству као задатак који треба практично расправити.

Прилог. Преглед претставника у различитим делима српским као потврда разним тврдњама истакнутим у претходним листићима.

Резиме разматрања о читалачкој публици, њеном саставу и потребама, и о онима који су јој пређе посредовали а и данас посредују српску књигу, истиче као неминовну потребу, да се створи једно анонимно, безлично средиште, које ће на се узети велики, племенити и корисни посао растурања књига а с тим и образовањем велике и сталне читалачке публике. А како је већ Српска Књижевна Задруга успешно пошла тим путем, проширивши још круг свога рада издавањем „Забавника“, који у тако знатној мери задовољава потребе огромног дела читалаца, природно је да је она најпогоднија да приступи овоме данашњем послу, на који јој г. Новаковић свраћа пажњу својом новом књигом са толико разлога и убедљивости.

Ради користи српске књиге и њеног распрострањења, желети је да Српска Књижевна Задруга, заједно са оба своја одбора, узме што пре у прицену то питање.

Harry

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ

СТИХОТВОРЕНИЯ А. С. ПУШКИНА ВЪ СЛАВЯНСКИХЪ ПЕРЕВОДАХЪ. 26 МАЯ 1799 — 26 МАЯ 1899. ЮБИЛЕЙНЫЙ СБОРНИКЪ. СОСТАВИЛЪ ПЛ. КУЛАКОВСКИЙ. ВАРШАВА 1899. 8, 143 стр.

Некадашњи професор београдске Велике Школе, нашој публици и по другим списима о српској књижевности добро познати г. Пл. Кулаковски, сада професор Университета у Варшави, имао је добру мисао да приликом летошње прославе стогодишњице А. С. Пушкина прикаже руској читалачкој публици, у неколико барем, одјеке Пушкинове лире у другим словенским народима.

Онда кад се Пушкин подигао на небу рускога песништва, књижевно стање словенских народа није било ни из близа овако као данас. У Срба се тек дизала књижевност, и данашњи језик књижевни био је истом у почетку постајања свога. У Хрвата није било готово ничега. Чеси су такође били у почетку свога развоја као и Словенци. Једини су Пољаци имали јаку књижевност и организован књижевни језик. И доиста Пољаци су од свих Словена први почели преводити Пушкина. „Бахчисарајска чесма“ изашла је у пољском преводу већ 1826 а „Кавкаски роб“ 1828. У Чешкој је А. С. Пушкина најпре почео преводити Челаковски у Часопису Чешкога Музеја 1833. Занимљиво је да су Срби у Летопису Матице Српске за 1837 и по том у црногорском календару Грлици прештампавали у оригиналу некоје песме А. С. Пушкина. Нема још потпуних библиографских расправа о ономе што је из А. С. Пушкина преводено на словенске језике, ма да би такав спис имао много интереса. Велики српски песник П. П. Његош веома је ценио А. С. Пушкина и његовом је спомену посветио свој зборник јуначких народних песама „Огледало српско“ штампан у Београду 1845 године. Пошто је та књига у нас данас веома ретка, штампалемо овде целу ту посвету по цитату Пл. Кулаковскога, изменивши правопис. Рускога превода уз њу г. Пл. Кулаковски није ставио. Ево те посвете.

Сјени Александра Пушкина

Над звјезданим многостручним сводом,
Над домахом умнога погледа,
Под врховним небосклоном неба,
Гдје се млада, непрестано, сунца,
Искресана руком магическом

Општег творца сињу ројевима,
Тамо се је твој гениј зачео
И пјевања миром помазао!
Откуд зора сине над природом,
Од онуд је к нама долетио,
Сретни пјевче великог народа,
Твоме праху земном, свештеном
Сабраће ти витешки подвизи
Пред дивнијем ступају олтаром.

Обележивши ове одзиве ранијега доба у кратким потезима, г. Пл. Кулаковски износи у својој књижици неколике песме А. С. Пушкина у преводима на разне словенске језике, ставивши на чело горе наведену посвету Његошеву.

За њом средује низ песама и одломака који носи руски оригинал на челу. Прво је песма ПАМЯТНИКЪ (споменик) с преводима чешким, пољским и словачким; по том ПРОРОКЪ с преводима пољским, словенским, словачким, српским (од Вл. М. Јовановића), чешким; по том одломак из „Полтаве“ ГОНЕЦЪ (гласноша) с преводима српским (од кнеза црногорског Николе), чешким, словачким; по том УЗНИКЪ (сужањ), с преводима бугарским, пољским, чешким; по том ИЗЪ „ЦИГАНЪ“ с преводом бугарским, хрватским (од Станка Врза), пољским, чешким; по том ЧЕРКЕСКА ПЕСМА ИЗЪ КАВКАЗСКАГО ПЛЪННИКА“ с преводом словачким, бугарским, српским (од Ст. Новаковића) пољским, словенским, чешким; по том ШОТЛАНДСКАЯ ПЪСНА с преводом словенским, српским (од Змаја Јована Јовановића), чешким, по том ИЗЪ СКАЗКИ О РЫБАКЪ И РЫБКЪ с преводом српско-лујичким, чешким, српско-хрватским (од Адолфа Ткалчевића); по том ЗИМНИЙ ВЕЧЕРЪ с преводом хрватским (од Станка Врза), словенским, чешким; по том ВОСПОМИНАНИЕ с преводом пољским, чешким; по том ЧЕРНАЯ ШАЛЬ с преводом словенским, српским (од Змаја Јов. Јовановића) и хрватским (од Станка Врза), пољским; по том ПОЭТУ с преводом словачким, српским (од Стјепка Шпанића); чешким; по том ИЗЪ ЕВГЕНИЯ ОНЪГИНА с преводом српским (од Р. Ј. Одавића), словачким, пољским; по том БЪСЫ с преводом чешким, пољским, словенским; по том КЪ МОРЮ с преводом словенским, пољским, чешким. Тим се закључује овај ред.

На завршетку је обрада неке српске народне песме с натписом ВЛАХЪ ВЪ ВЕНЕЦИИ.

Она је постала овако. Године 1827 изда Мериме у Паризу књигу *Le Guzla ou le choix de poésies illyriques recueillies dans la Dalmatie, la Bosnie, la Croatie et l'Herzégovine*. Из тога зборника и Пушкину и Мицкијевићу паде у очи једна иста песма *Le Morlaque à Venise*. Текст је Меримеа у прози; и Пушкин и Мицкијевић су га ставили у стихове. Пева се ту обманут Морлак (Србин из далматинских гора) у Млецима и његово јадиковање за својом домовином, њеним језиком и њеним обичајима. Предмет има неке сродности с познатом сценом из „Горског Вијенца“ и с извесним странама списа Љубишиних о утиску Млетака и њихова живота на наше људе. Занимљиво је веома како је тај предмет привукао пажњу рускога и пољског песника и то чак кроз записке францускога писца. О њима, у осталом, види *Дело* за јуни ове године, стр. 445—446.

н.

Са Влтаве на Нишаву

Др. Алекс. Љ. Митровић. II. Задар, Шталмарија III. Артале. 1899. Цијена 70 новчића.

Као што нам је у првом дијелу своје књиге приказао чешку пријестоницу и њезине знаменитости, те широким, али вјештим потезима, истакао главне моменте из историје чешкога народа, тако нам сада Др. Митровић описује свој пут у „некадашњу српску Атину“, у Нови Сад, своје пландовање по „китњастом Сријему“, и свој боравак у „кући ратова“, у Биограду, и путовање по унутрашњости Србије до Ниша и Нишаве.

И овај други дио Митровићева путописа красе исте одлике, које су карактерисале његов први дио: лакоћа стила, чистота и правилност језика. Шта више рекли бисмо, да је у Митровића језик и сувише правилан, тако правилан, да понекад та правилност хоће да пређе у стереотипску једноличност. Али кад се писац мање брине да у стопе иде најновијим нашим граматичким законодавцима, те попушта више уздице своје инстинкту, онда је он кадар да напише таковијех страница, које се могу да прочитају у сласт и по више пута. Ово доказује, можда, е је Митровић више *публициста*, него ли *умјетник*; али доказује уједно и да је он, по својој темпераменту, добар *causeur*, који би грехота било да се извргне у — филолошког педанта.

Књиге, као што је ова, заслужују да се њихов број помножи, и ми се надамо, да писац неће ни у будуће занемарити овај „литерарнији“ и свакако благодарнији дио својега публицистичког рада. **М.**

Povjest književnosti hrvatske i srpske

Napisao Dr. Gjuro Šurmin. — Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch) Zagreb 1898. Цијена 3 krune.

Празнина, која се осјећа и међу Србима у немању стручно и ваљано написане и састављене историје књижевности, осјећала се и код Хрвата. Ту празнину, која не служи ни једним, ни другим на част и дику, латио се да попуни вриједни професор Др. Ђуро Шурмин, са срећом, која је у овој књизи промјенљива, и објективношћу, која на више страница ове повјести није хладна и трезвена објективност науке.

*

Књига је подијељена у три главна одјелка: Увод у књижевност, Хрватска књижевност, и треће: Српска књижевност. У *Уводу* је прозборено о народном језику Хрвата и Срба, о њиховом народном животу, о умотворинама (пјесмама, приповијеткама, пословицама, и загонеткама), па су том приликом побројана и издања главнијих и познатијих Збирки Нар. Умотворина. Иза тога је на реду писмена књижевност старословенска, гдје је говор о животу и раду св. Ћирила и Метода, о писму и језику, којим су писали, као и о њиховом књижевном раду, па су онда набројани и описани старословенски споменици писани глагољицом и ћирилицом. У другом одсјеку *Хрватска књижевност* представљена је опширно и с великом љубави борба Хрвата за глагољицу и славенску службу, а и рад око глагољске књижевности. То би било прво књижевно доба, а у другом се износи спљетска књижевност у XV. и XVI. в., књижевност на отоку Хвару у XVI. в., књижевни рад у Задру, па у Дубровнику, књижевност у осталој Далмацији XVII. и XVIII. вијека, па књижевни рад у Босни, Славонији и Хрватској. Треће доба почиње са илирским покретом, који је приказан на стр. 149—161, онда се црта доба махнитог апсолутизма до оснивања академије, па књижевност од 1868. год. Трећи је одјелак посвећен Српској књижевности, која је подијељена у два доба. Прво доба говори о

старој српској књижевности (од XII. до XVIII. в.), а друго доба о „смјеру црквено-словенском“ до г. 1814., о борби за нар. језик од 1814—1847. г. даље о књиж. раду од 1847—1868., и о књиж. раду од г. 1868., па овамо. На крају је књиге тумач споменицима и имена онијех писаца, што се спомињу ма гдје у овој књизи. Уз многе писце, како хрватске тако и српске, додани су и њихови ликови, који су већином сви врло лијепо и умјетнички израђени. Ето, то је кратак и летимичан пријеглед, шта све има у овој „Повјести“, али одмах додајемо, да нијесмо задовољни, нити можемо оћутати, што је Шурмин страпао и дубровачко-далматинску књижевност под одјељак „хрватска књижевност“. Држи је дакле искључиво хрватском. Нама је апсолутно немогуће схватити, с којим је правом Шурмин то учинио? Да *филокатомички* карактер дубровачко-далматинске књижевности значи хрватство, хајде, де; да се Дубровчани ма гдје признају Хрватима или да бар онолико њима симпатису у својим дјелима, колико нама, хајде, де; да је Дубровник икада био политички потчињен хрватској држави, или да је бар имао каквијех блискијех веза са Хрватском, као што је то био случај са српском државом, хајде, де, — али од свега тога нема ништа. Онда и није било развијене националне свијести, него вијек, у коме се одушевљавало за Словинство, а затијем се повело доста књижевника чак и у овоме вијеку, па послѣ окренуше леђа Словинству, да пођу природнијим и пречим путем. На пошљетку, ако хоће, и осјећаји данашњег Дубровника, као и његови интелигентни преставници у књижевности (М. Бан, пок. Медо Пуцић, Перо Будмани, пок. Казали, Др. Богишић, каноник Стојановић, Др. Лујо Кнез Војновић, Др. Милан Решетар и др.) не иду никако у прилог лававој теорији Шурминовој. Уз све то упућујемо Шурмина, да прочита књижицу „Dubrovčani jesu li Hrvati?“ Тијем ипак не ћемо да речемо, да је дубровачко-далматинска књижевност српска. То не, али она мора у историји српске и хрватске књижевности имати засебан одјељак, у ком се не ће називати ни искључиво хрватском, ни искључиво српском, него — уз потребно разјашњење: зашто се тако учинило — држати је *заједнички м. благом*, што смо га и једни и други наслиједили. Исто је тако погрешно, што Шурмин напротиве држи *заједнички м. благом* народне умотворине, као да ту има

неке неизвјесности (попут оне у дубровачко-далматинској књижевности), а не ће, да се сјети, шта је о том рекао у свом „Archiv“-у најкомпетентнији у томе чувени слависта и научењак проф. Јагић, кад му оно послаше из Загреба прву књигу хрватских народних pjesама, а да и не спомињемо његово мишљење о Вуковим скупљеним радовима.

По признању самога Шурмина, у прво или најстарије доба иду pjesме, „у којима се sačuvalo tragova mitologije, pripovijedanja i starinskoga života narodnoga“ (као н. пр. Огњена Марија, Кумство Грчића Манојла, а Рељи Бошњанину и т. д. У друго доба иду pjesме, које пјевају „о srpskim vladarima iz kuće Nemanjića“. Треће је доба нар. појезије борба с турцима, четврто pjesме хајдучке као н. пр. о Старини Новаку, Грујици и др. а пето pjesме о устанку Срба за ослобођење под Карађорђем и Милошем. Занимљиво је сад запитати се, па у којем се добу пјева о Хрватима?

Уз ове двије има и трећа кардинална погрјешка, што је српској књижевности посвећено врло мало, и то не баш са особитом симпатијом (76 страна), док се о хрватској говори *per longum et latum* (184 стране). Кад је већ тако учињено, онда је неоправдан натпис „Povjest književnosti hrvatske i srpske“, а боље би одговарало унутарњем распоређењу, да се рекло: „Povjest književnosti hrvatske sa osobitim pogledom na književnost srpsku“. То је, што имадосмо замјерити у онђе а у најбољој намјери. Што се пак тиче погрјешнијех појединости, и те ћемо напоменути.

Одјељак о народним умотворинама, „*kakovim se ne može ponositi nijedan drugi narod*“, обрађен је доста површно, и ако има читава литература о том нашем народном благу. О међусобном односу самијех pjesама, о њиховој техници, па о питалицама, гаталицама и клетвама, које су такође саставни и неразлучни дио нар. блага, није проговорено баш ништа. У Одјељку о дубровачкој литератури назива Шурмин Гундулића Ивановом, а то је нетачно, мјесто: Ђуро Франа Гундулић, што је потврдио и г. Лука Зоре у једној од пошљедњих година „Јавора“. Код Палмотића спомиње Шурмин, како је „*išao u Bosnu, da izučava samo dijalekat, a to će biti govor hercegovački, koji je i danas književni jezik svih Hrvata*“* (стр. 96.). Хвала брату Шурмину на том признању, само је штета, што Хрвати не знају добро тај

* Курзив је наш. Оцјењивач.

српски дијалекат из еминентно *српске* покрајине, као што га не зна ни Шурмин, него пише: *спознају* (стр. 3.), *наобразба* (стр. 4.), *подражавaju* (стр. 17.), *наривавали* (стр. 25.), *дођуван* (стр. 34.), *одражавaju* (стр. 39.), *пороба* (стр. 65.), *подавали*, *законарство* (стр. 66.), *набуњен* (стр. 90.), *долићно* (стр. 79.), *здвојност* (стр. 130.), *набожном* (стр. 135.), *достajала* (стр. 159.), *изразито* (стр. 161.), *узгајанје* (стр. 162.), *горљиве* (стр. 172.), и т. д.

Врло је смјело од Шурмина, што назива бос. ћирилицу или босанчицу „босанско-хрватско.и ћирилицом“ (стр. 183.), кад нема ниједнога босанског фрањевца-књижевника, који је тако назива, а међутијем сам Шурмин вели, да „*se u nekim glasovima razlikuje od srpske ćirilice*“ (стр. 115.), као и то, да је најстарији писац Матија Дивковић свој „Наук крстјански“ превео с латинског језика „*u jezik slovinski i slovi srpskiemi*“ (стр. 116.), а то је и најбољи утук на небезирност Шурминову, који је стрпао и књижевни рад босанских фрањевца под капу хрватску. Да још буде грђе, вели Шурмин и ово: „*Narodu je (t. j. u Bosni i Hercegovini) bez iznimke bilo poznato samo pismo ćirilsko, dok ga nije od prošloga stoljeća počela istiskivati latinica, te u početku ovoga vijeka među katolicima i muhamedancima sa svim istisnula*“ (стр. 121.). А то није тако! Латиница се почела код нас уводити од окупације, а дотле се за њу није ни знало. Потсјећамо Шурмина само на „Босну“, *званичне* новине вилаета босанскога, које су излазиле на српском (*ћирилицом*) и турском језику у Сарајеву 1866. и 1867. г. У одјељку „Доба илирскога покрета“ спомиње Шурмин као присталицу Гајевих идеја и Његоша, а требао је прије споменути познатог Илирца Дра Петра Јовановића уредника „Бачке Виле“ и бившег директора гимназије новосадске.

Нема сумње, да Шурмин претјерује, кад вели, да је хрватски народ створио од г. 1835. до 1848. с Гајем на челу то, да је још поред осталих добитака „*Hrvatska postala odlučnom zastupnicom slovenskoga jуга*“, (стр. 160.). Ту је Шурмин треба бити мало смјернији. Што се дакле тиче тога наметања у „Ровј. књиј.“ од стране Хрвата, упућујемо Шурмина на г. 1102., а Шурмин добро познаје ту историјску и по Хрвате кобну годину, која је по ријечима првог и најбољег хрватског историчара пок. Рачкога „*prva i velika pogreška hrvatskoga naroda,*

s koje i mi (Hrvati) danas trpimo“.

Још вели Рачки „*da se u trajnom samo savezu s Ugarskom mogаше u Hrvatskoj odgoјiti нараштај, који је угарској хегемонији запоставио i žrtvovao jugoslavenske interese*“ (види: *Listovi jednoga autuniošte od Dr. F. Račkoga*).*

То изнесосмо, да се види, како и с колико се права и смјелости може истицати Хрватска за заступницу славенскога југа. — И код Прерадовића се хтјело више обзирности. Кад се може код Станка Врза споменути, да је по роду Словенац, а за Богослова Шулека, да је Словак, онда, зашто се прешутало и код Прерадовића, да је по рођењу Србин (што свједочи и његово признање у писму упућеном Вуку Караџићу, гдје вели: „Што ја као Србин“... — види „Бос. Вилу“ бр. 18. г. 1897 —). Но све је то мало. Шурмин тјера чак дотле, да ставља под одјељак „Хрватска књижевност“ и рад једног Огњеслава Утјешеновића, Божидача Петрановића и Меда Пуџића, а говорећи о Николи Томазеу, вели, како је он у својим „Искрицама“ изнио праву појезију у прози „*пишући о hrvatskoј vlasti, narodnosti i језику*“, па за потврду тога напомиње издање „Матице Хрватске“ од г. 1888., које је прост фалзификат (Види: „Искрице“ у издању С. Књ. Задруге VII коло). За језик старе српске књижевности (у Одјељку „Српска књижевност“, вели Шурмин, да је био језик црквено-словенских књига, а то није баш тачно, него би боље било, да га је назвао *српско-словенски* т. ј. то је био старо-словенски језик замијењен гласовним особинама српског нар. језика, што, разумије се, није увијек дошљедно извођено, јер је књижевност била у рукама духовних лица, која су инстинктивно уносила и црквено-словенске ријечи, али тек, тек, та би дефиниција била боља и с педагошког разлога оправданија за разлику од језика у славено-сербском перијоду, гдје је важио црквено-словенски језик, који су погрешно називали *славено-сербски*, а то је био руско-словенски, т. ј. славенски замијењен гласовним особинама рускога језика, са примјесам народнога говора. Иначе се по Шурмину не види тачна разлика у језику српско-славенске и славено-сербске књижевности, што је требало боље и јасније истаћи. Законику је цара Душана, том огледалу нашега старог друштвеног, вјерског и државног живота, посвећено у свему — *12 редака*, а за књижевност, што је преостала од радње

* Курзив је наш. Оцјењивач.

богомила или патарена, вели се, да је то „književnost ćirilска, roda bosansko-hrvatskoga“ (стр. 242.). Молимо Шурмина, да при приређивању другог издања своје „Povjesti“ назначи само једну такову радњу ћирилску „roda bosansko-hrvatskoga“. Бићемо му не-обично захвални. Код Вићентија Ракића није споменуто његово најпопуларније дјело „Жертва Аврамова“, која је доживјела пет издања. Пошљедње чак 1863, г. Соларићево је дјело „Поминак“ рђаво забиљежено мјесто „Поменац“. При спомињању Терлајићеве пјесме „Забавление“ и т. д. испуштено је иза „единога“ ријеч „лѣтнаго“. Код Љубе Ненадовића није споменута његова понај-љепша ствар „Писма о Црногорцима“, а код Јована Илића његове најљепше пјесме „Дахире“. Књижевни је рад Матије Бана слабо окарактерисан, а о том је човјеку водила рачуна међународна критика. На стр. 282. је упао Шурмин у велику погрјешку не знајући разликовати двојицу честитих Петрановића Дра Божидара оснивача „Српско-Далматинског Магазина“ и Богољуба, који је стекао име у књижевности само као издавач нар. пјесама (у 3 књиге). И то је све, што је Богољуб урадио, а што Шурмин спомиње, да је Богољуб (погрјешно мјесто: Божидар) Петрановић превео законик угарски на српски, није нам познато. Можда има право, а можда је мислио на Петрановића Божидара књигу „О аустријском грађанском законуку и о србскоме преводу истога“ (Беч, 1850.), које дјело Шурмин не спомиње, као што не спомиње ни његову знамениту историчку расправу „Богомили“ (Задар 1867.), на коју су критике од Дра Рачкога у „Rad“-у I. стр. 24. и од харковскога професора из Русије П. А. Лавровскога, види „Даницу“ 1867. стр. 812. (Новаковић: Српска Библиографија). — Код Милићевића је заборављен његов красни биографски запис „Јован Ђак“. О Српском књижевном тријумвирату (Паји, Јанку и Матавуљу) речено је онолико, колико би било доста рећи за рад једнога Стевана Јевтића, Душана Рогоћа, и нашег Михајла Милановића, ако би и они којом срећом, ушли у историју српске књижевности. О Матавуљу и Боже помози, само да је споменут још и његов „Ускок“, па главно а

најбоље му дјело „Бакоња фра Брне“, и није требало онако олако прелазити ни његов „Завјет“, али, пардон, то дјело по Шурмину „imade nešto politične (разуми читаоче: патријотске) боје, а crta borbu u Dubrovniku“ (стр. 298.) И то је све о Матавуљеу „Завјету“. За Лазу Костића мисли Шурмин, да је доста, ако се спомене његова трагедија „političkoga smjera“ „Пера Сегединач“ и „Максим Црнојевић“. Међу-тијем о Лази Костићу као *мрско*м пјеснику и особитом преводиоцу Шекспира нема ни ријечи. Уз нашега заслужног земљака архимандрита Дучића, као вриједног раденика на српској цркв. и пол. историји, требало је с више пажње обазријети се и на Ил. Руварца, за кога Шурмин само толико напомиње, да он „istraživaše osobitim uspjehom stariju političku istoriju srpsku“ (стр. 300.). И то је све, а више није речено ни о првом српском природњаку Панчићу, а ни о врском сабирачу народнога блага Вуку Врчевићу, Ришњанину. — Што ова „Povjest“ није без недостатака, криве су (осим Шурмина) и оне разноврсне потешкоће, којих је много при једној овако тешкој и мучној работи. Ипак ће Шурмин овим својим дјелом бити потпуно задовољан, ако је постигао то, „da se — као што сам вели — laglje dogje do potpune povjesti književnosti“, а у томе је — нема сумње — успио, задуживши Хрвате, а у *неколико* и Србе. Да је још хтио схватити — то смо већ спомињали — шта је моје, а шта твоје, дјело би ово — *exceptis excipiendis* — било за већу похвалу, коју морамо из истакнутијех разлога овом приликом ограничити у толико, у колико држимо, да ова „Povjest književnosti srpske i hrvatske“ није на одмет.

Да Шурмин не би криво разумио ову нашу оцјену, нека нам буде допуштено ово исповиједити. И ми смо тврдо увјерени, као и Шурмин, да Срби и Хрвати чине један народ. Једна нам је мајка, а нас смо два брата, па, са свијем природно, сваки има и своје име, којим се дичи и поноси, али — то нек се зна — и ако смо браћа, нису нам кесе — сестре.

Suum cuique — па мирна Босна !

Сарајево

† Петар Бесаровић Николић

Књижевност

СЛОВЕНСКА

Српска

Мала Библиотека. За који дан изићи ће 4 и 5 свеска Мале Библиотеке: *Три приповјетке* Симе Матавуља и *Двије шалве игре* Свет. Ђоровића. Иза ових свезака долази *Максим* и *Ибни Ага* од Стевана Сремца; хумористична прича Бранислава Нушића: *Наше архиве*, и *Божићне приче* од неколицине српских приповједача. Како је прво издање *Шарених Шлунака* од Јована Протића скоро сво распродато приредиће се друго издање. Ми најтоплије препоручујемо ово заиста лијепо подужеће.

Декламатор за одраслије Српкиње, зове се књига што ће за кратко вријеме изићи под редакцијом Јована Поповића, управитеља више дјевочачке школе у Панчеву. Цијена је књизи 30 новч.

За Јанка. Издали Павле Маринковић и Миле Павловић. Београд, Парна Радикална Штампарија 1899. Цијена 50 пара дин. У овој свесци налази се двије приче Јанкове: *Драма* и *После ките сунце*, а предговор и поговор од Павла Маринковића. На насловном листу налази се израђен лик Јанков. — Мисао за издавање ове књиге зачела се кад је Јанко био затворен, да му се помогне. Зато и стоји у предговору: „Јанко је био млад — оронуо је; Јанко је био здрав — ослабио је; Јанко је имао неку службу — изгубио је; Јанко је био слободан — а сад тамнује“. Но као што обично код нас све бива, тако је и Јанко у велике ходао већ по Калимегдану кад је ова књига изишла, а Миле Павловић што је имао да пише поговор овој књизи, чампо је у затвору. Је ли немогуће, да у Биограду отпочне једна библиотека: *За српске књижевнике*. Прва свеска: *За Јанка*; друга: *За Милу*; трећа: *За . . .* Ал наћи ће се већ ко, да се не би прекинула ова серија.

Ове приче у овој збирци одају ону љепоту причања Јанкова и онај жар који грије срце читаоца. Јанко би многом својом причом разјежио осјећаје човјечје према многом коме, а према себи?

План од Мостара, израђен у формату књиге, гдје се налази карта пресавијена, у техничко изради са бојама. Осим тога има: кратак опис Мостара и

његове околице, сви политички, војни и други јавни уреди, разни заводи, друштва, главније трговине, особите знаменитости Мостара и његове околице и т. д. Овај план врло је подесан, а нарочито за оне, који први пут дођу у Мостар. Издање и Штампана Издавачке Књижарнице Пахер и Кизића у Мостару. — Цијена 1 круна.

Српске умотворине у страним језицима 1899 године. У талијанском пријеводу: *Балканска Царица* Њ. В. Кнеза Николе I. — *Косовске пјесме* у мађарском пријеводу свеучилишног професора Едварда Маргалића. — *Карактери* од Тасе Миленковића у словачком пријеводу *Märodné Noviny*. — *Косовка дјевојка* у мађарском пријеводу *Vasárnapi Ujsäg* од Павла Деметра. — *Краљевић Марко* у мађарској библиотеци *Oleśó Könyvtár* од Едварда Маргалића. — *О паду Цариграда* од Чедо Мијатовића у шпанолском пријеводу Мандел Валс и Мерина. — *Народне пјесме о Кнезу Лазару* у чешком пријеводу мјесечника *Hlidka*. — *Смрт Краљевића Марка* у словачким Народним Новинама од Ивана Заха. — *Љубомора* од Данице Бандић у словачком пријеводу Огњеслава Добродрушког у Народним Новинама. — *Науми* од Хаима Давича на словачком у Народним Новинама.

Забавник. Изашао је из штампе и растура се Забавник Српске Књижевне Задруге, свеска 10 са овом садржином: 1. „Давид Коперфилд“ од Ч. Дикенса, у пријеводу Д. М. Јанковића (наставак); 3. „Широка плећа“ од Фридриха Шпилхагена, у пријеводу Светолика М. Јакшића (свршетак); и 4. „На прелому“ од О. Н. Чјумиче, у пријеводу Даринке П. Михаиловићеве. Претплата на „Забавник“ стаје за задругаре четири динара или круне, за незадругаре седам динара или круна годишње. Ко још није обновио претплату, може то учинити или непосредно код Задруге или код кога му драго појвереника њена.

Нов српски комад. Наш уважени сарадник, госп. Ђорђе Миловановић, написао је и поднио управи Краљевскога Српскога позоришта у Биограду, свој први позоришни комад, који носи натпис: **Отмица**, слика из народног живота, у пет чинова, с пјевањем. Рађна, у комаду, збива се крајем прошлога вијека и износи у главномо наше лијепе српске обичаје: ранило, јабуку, краљице, отмицу и народни суд. Ми, са нестриљењем, очекујемо, кад ће се комад

појавити на биоградској позорници, те да о њему донесемо опширан реферат.

Кратке вијести

* У Панчеву је почео излазити недељни лист *Весник* што је прије три године био престао. Уредник му је: *Јован Поповић*.

* Од нове године отпочеће у Биограду излазити нов дневни лист: *Двадесети век*, под уредништвом Борђа Јосимовића.

* У *Малим Новинама* почеће да излази чувени роман најбољег бугарског романописца Ивана Вазова *Под Игом* у преводу Пере Тодоровића.

* Из заоставштине *Лудвига Вихнера* издаје његов брат професор Александар Вихнер (Каена) једну свеску расправа под насловом *У служби истине* са опширном биографијом пишчевом.

* 8. Септембра преминуо је у Ердевику *Стеван Стојановић* и оставио 2000 форинти Матици Српској за оснивање стипендије.

* *Српско Народно Позориште* бави се од 1 октобра у Осиеку. Ту ће провести пуна три мјесеца.

* *Постујте, децо, благослов родитељски* зове се мала хришћанска књижица што је изишла у Загребу од катихете Ј. Петровића.

* Српски министар просвјете г. Андра Ђорђевић препоручио је Чика-Јовин *Невен* за ђачке библиотеке у Србији.

* Изишао је 4000 број *Рекламе Универзалне библиотеке* са специјалним каталогом, гдје је по литературама подијељен преглед.

* Први број *Das litterarische Echo* доноси врло интересан чланак из пера Георга Брандеса са насловом *Свјетско литература*. Уредништво *Зоре* донијеће овај чланак у пријеводу.

* У 17 броју *Нове Искре* превео је уредник неколико врло лијепих пјесама *Ане Ритер*. Пјесме ове даровите пјесникиње изишле су у Стугарту у наклади А. Г. Либескинда са насловом: *Gedichte von Anna Ritter*.

* Знаменита пјевачица руске царске опере госпођа *Горљенко Долџа* долази концем маја 1900 у Биоград, гдје ће приредити неколико концерата.

* *Рускиј трудъ* у 36 бр. овогодишњем почиње доносити пријевод Лазаревљевог приповјетке *Вертер*.

* Наш драги сарадник господин *Сава Мијалковић* унапређен је за поштар треће класе биоградске поште. Честитамо!

* Српска Књижевна Задруга апелира на учитељство и свештенство да се заузму како би свака мјесна школа постала чланом добротвором уз улог од 75 форинти, ма у трогодишњим ратама.

Умјетност

Нове композиције. Хоровођа српског пјевачког друштва „Гусле“ у Мостару, госп. Милош Дозела, компоновао је, а вриједна Издавачка Књижарница *Пахер и Кисића* издала двије нове музикалије за гласовир. Натписи музикалија су: *Одјек у славу пјенчака Њ. В. Књаза Данила Петровић-Његоша са Њ. В. принцезом Милицом Мекленбург Стрелицком*, „марш“ и *Поздрав из Мостара слијеса омиљених српских пјесама*, посвећено добротворној задрузи српкиња панчевачких. Цијена је свакој 80 нч. — Обје музикалије врло су лијепе, обје дивотно израђене и украшене: прва, са сликом Високих Младенаца, а друга са сликом Мостара. Нашим читаоцима и читаатељкама најтоплије их препоручујемо, тим више, што су ово *прве српске музикалије* компоноване и издане у кршиној Херцеговини.

Библиографија

Примили смо на приказ:

Коњарство написао А. Д.: Загреб, штампано у Српској Штампарии 1899. Цијена 30 новчића. Може се добити у Српској Штампарии у Загребу.

Литургика за православне ученике основних школа саставно *Ђока Милић*, учитељ Новосадски. У Ср. Карловцима, Српска Манастирска Штампариа, 1899. Цијена је 50 потура.

Буњевци и Шокици, историјско-етнографска расправа *Ивана Иванчића*. Наградила *Матица Српска*. Треће издање са 30 слика. Београд, Штампариа Д. Димитријевића, 1899. Цијена 2 динара или двије круне.

Herbarium „Збирка биљака“ од професора А. *Пихлера*, штампан њирицком и латиницом, свако засебно, са цијелим прибором. На унутрашњој страни лијепо израђених корица, налази се штампано упуство за сакулање биљака. Издање и штампа Издавачке књижарнице *Пахер и Кисића* у Мостару. — Цијена 1 круна и 80 хелера.

Воскресеније, грофа Л. Н. Толстого, с руског превео *Вукан Максимовић*. Свеска 4 и 5. Издање Књижарнице код Вука Ст. Караџића Св. Ф. Огњановића, у Срем. Карловцима. Цијена свесци 20 новчића.

Objavljenje, српјвао *Milivoj Strahinić, dio I, snopić I, II, III и IV*. Сваки снопић на Ријеци је по 10 нч. а иначе по 12 нч. Претплата на цијело дјело 3 60 ф. Све главније Књижаре примају претплату.

САДРЖАЈ: *Слава добротвору српске књиге*, — „Бранково Коло“. — *Пред светосавске бесједје*, од Сарадника. — *Пјесме*: Драгутин Ј. Илијћ: *Кад ја умрем...* — Милета Јакшић: *Уз нехар*. — Д. Ј. Димитријевић: *Преживео сам жеље рано*. — Божа С. Николајевић: *Прича о срци*, балада (из једне старе кронике). — Осман А. Ђикић: *Ашиклије*. — М. Радовић: *Последња ружа*. — *Приповијетке*: Бранковињски: *Бундас*. — Иван Иванчић: *Бели кон*, слика из новог Тараскона. — Jean Richepin: *Позоришни стражар*, превео Леша. — Gömbös-Galamb Margit: *Полу-срећни*, превео Иван Иванчић. — Лудвик Јакобовски: *Мој слијени пријатељ*, скица, превео Доб. Бакић. — Rudolph Lothar: *Francisque Sarcey*, превео Ј. П. — *Писма*: *Из Цариграда* од Harry. — *Оцјене и принази*: Стихотворенија А. С. Пушкина вь славјанскихъ переводахъ. 26 мая 1799 — 26 мая 1899. юбилейный сборникъ, составилъ пл. Кулаковскій, приказује Н. — *Са Влате на Нишаву*, од Др. Алекс. Љ. Митровића — приказује М. — *Povjest književnosti hrvatske i srpske*, napisao Dr. Gjurо Šurmin, приказује † Петар Бесаровић Николин. — *Кроника. Књижевност*. — *Кратке вијести*. — *Умјетност*. — *Библиографија*.

Претплату *Зоре* прима њена Администрација, затим Издавачка Књижарница *Пахер и Кисића* у Мостару, Дворска Књижарница Мите Стајића у Биограду и сви њени појеријаци. — Рукописи шаљу се Уредништву. — Поједина свеска кошта 40 новчића. — Прима трговачке и друге огласе, рачунајући од петит-редка у једном ступцу и то: за једно оглашавање по 6 новч., за три оглашавања по 4 новч., а за више од три пута, као и за огласе на читавој страни, знатно јефтиније. За сваки пут оглашавања урачунава се 30 новч. билеговине